

A német szleng és lexikográfiája

„Ich hör’ es gerne, wenn die Jugend plappert;
das neue klingt, das alte klappert.”*

J. W. Goethe

1. Bevezetés

A jelen munka célja a német szleng lexikográfiájának bemutatása, amelyhez pedig föltétlenül szükséges, hogy a szleng témakörével a *n é m e t n y e l v* kontextusában foglalkozzunk. Ahhoz tehát, hogy közelebb jussunk annak megértéséhez, hogy mit is kell valójában érteni a jelen írás címében szereplő *szleng*, pontosabban szólva: *német szleng* kifejezés alatt, először nemcsak azt kell tisztázni, hogy mit jelent számunkra magának a szlengnek a fogalma, de — legalább vázlatosan — meg kell ismerkednünk a német nyelv változataival, valamint az azokra jellemző főbb sajátosságokkal is. Így ugyanis lehetővé válik számunkra egyfajta összkép megteremtése. Egy ilyen „összkép” persze nyilvánvalóan soha nem lehet teljes, mégis elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy világosabban lássuk az egyes réteg- és csoportnyelvek helyét és státusát a német nyelv egészén belül. Emellett szól a német nyelv alapvetően pluricentrikus jellege (POLENZ 1988: 198–218, 1990: 5–38), s a probléma — részben ebből adódó — összetettsége és egyes részleteiben máig tisztázatlan volta is.

A fentebb elmondottakból következően feltesszük tehát a kérdést: mit nevez(het)ünk egyáltalán szlengnek, mi is valójában a szleng? Nem adható azonban egyetlen általános definíció a szlengre. KÖVECSES találóan így ír erről: „Mindenki felismeri a szlengszavakat, de senki nem tudja pontosan meghatározni, hogy mi a szleng. Mindenki tud példát mondani a szlengre, de meghatározásaink mégis nagymértékben eltérnek egymástól. Ezzel nemcsak az egyszerű (vagy stílusosan a »mezei«) beszélők vannak így, hanem a szlenget hivatásosan tanulmányozó nyelvészek is (...) Így aztán a szlengre a nyelvészeti irodalomban is több tucatnyi egymástól merőben eltérő meghatározást találunk. Vannak, akik a szlenget olyan nyelvnek tekintik, melyet főleg az alvilág használ (a szleng mint

* „Szívesem hallgatom, ha az ifjúság felesel, az új csilingel, a régi kerepel.” (J. W. Goethe). (Saját fordítás. — P. P.)

tolvajnyelv)¹; vannak, akik szerint a szleng a barátok közti nagyon fesz-
telen, bizalmas nyelvhasználat; vannak, akik a szlenget az
ifjúsági nyelvvel azonosítják; vannak, akik a szlengben a »nép
költészetét« látják; és vannak, akik számára a szlengszavak kreatív
beszélők rövidéletű, változékony produktumai. Továb-
bá a szlengdefiníciók egy része szociologizál, vagyis bizonyos többé-
kevésbé zárt csoportok nyelvvel azonosítja a szlenget, más
része pedig pszichologizál, vagyis a szlenget olyan nyelvnek tartja, amelyet a z
egyén a csoportba való tartozás kifejezése céljából haszn-
nál. Ezek a meghatározási kísérletek mind jogosak, de egyenként véve mind
csak részgazságokra mutatnak rá és nem tartalmazzák a szlenggel kapcsolatos
összes fontos jellemzőt. A szleng sokkal összetettebb jelenség annál, minthogy
egyetlen tulajdonsággal meghatározható legyen.” (KÖVECSES 1997: 7–8).

CSERESNYÉSI szerint viszont a szlengnek van egy igen fontos jellemzője,
mégpedig az, hogy a szleng szinte mindig v a l a m i h e l y e t t áll, bár hoz-
záteszi, hogy — ritkán ugyan — de létezhet a maga jogán is. Így nála a szleng
tulajdonképpen az eufemizmus rokona. „A szleng általában egyes primér, társa-
dalmilag maradéktalanul elfogadott kifejezések helyettesítése játékos, humoros
módon (...). Ez a szleng definíciójának alapjául szolgáló ismérv, amelyen túl a
szleng sokféle járulékos sajátosságáról lehet még beszélni: a csoportnyelviség, kö-
zönységesség stb. ilyen (nem lényegi) sajátosságok. Van olyan szleng, amelynek
használata egy-egy csoporthoz köthető, azaz **csoportszleng**, de ebből nem kö-
vetkezik, hogy a szleng valamiféle csoportnyelv vagy csoportnyelvek gyűjtőne-
ve lenne. A szleng sokszor a társadalom peremére szorult vagy a (nyelvi) visel-
kedés társadalmi normáját hordozó rétegtől elhatárolódó (»deviáns«) csoportok
nyelve. J. R. Firth nyomán az ilyen csoportok beszédmódjára a **korlátozott
nyelv** (*restricted language*) kifejezést szokás használni. Az ilyen csoportok elkü-
lönültek, valamelyest zártak, sőt olykor konspiratívok: »ellennyelvük« pedig ki-
rekeszthet másokat, mert a dolgokat szokatlan kifejezésekkel jelöli (...). A leg-
több csoportszleng azonban nem konspiratív »titkos« nyelv, nem hozzáférhetet-
len a kívülállók számára, bár jelzi a beszélő identitását és a beszélők közötti
szolidaritást, például a diákszleng vagy a taxisszleng. Létezik ugyanakkor **álta-
lános szleng** is, amelyet a nyelvközösség legtöbb tagja ismer és használ”
(CSERESNYÉSI 2004: 69–70). Mindezeket — mintegy kiindulópontként — föltét-
lenül figyelembe kell venni, ha a szlengről á l t a l á b a n beszélünk.

Bár a német nyelv ismeri a szleng (Slang) szót, a szakirodalom a német
szlengre vonatkozóan a *deutscher Slang* kifejezést mégis viszonylag ritkán haszn-
nálja (GENTHE 1892-es munkájának címében például szerepel), mivel a *Slang*
szó a mai németben főként az angol-amerikai kultúrkörrel asszociálódik. Általá-

¹ Az argó kutatásának problémáiról Közép-Európában ld. SULÁN BÉLA írásait (1961, 1963).

nos értelemben a *Slang* a németben a köznyelv (*Umgangssprache*) „hanyag”, „pongyola” formájaként definiálódik és a *Slang* a *Jargon* szó szinonimájaként jelenik meg (WAHRIG 1994: 1451). A német szakirodalomban a szlengre vonatkozó információkat leggyakrabban a *Gruppensprache*, *Soziolekt*, *Sondersprache* címszavak alatt találjuk (Ernst 2004: 272, 280, König 1978: 11, 132, Stedje 1989: 198–202). A német szlengdefiníciók többsége szociologizál, vagyis a szlenget egy adott társadalmi (nem területileg elkülönülő) csoport például a fiatalok (*Jugendsprache*), az egyetemisták (*Studentensprache*), a sportolók (*Sportjargon*), a katonák (*Soldatensprache*) olyan nyelvváltozatának (*Sprachvarietät*) tartja, amelynek a sztenderd nyelvváltozatnál alacsonyabb a presztízse. A szleng és az általánosan használt sztenderd nyelvváltozat közötti különbség főként lexikai, és nem grammatikai természetű, mint például a nyelvjárások esetében. A szlengnek a sztenderd nyelvváltozattól való lexikai eltérése lehet csupán kis-, de lehet akár igen jelentős mértékű is. Ez utóbbi esetben a csoporton kívül állók számára a (pl. bűnözői) csoport által használt nyelvváltozat (pl. *Gaunersprache* ’tolvajnyelv’, *Rotwelsch*) már nem, vagy csak alig érthető. Az ilyen szleng — jellegét tekintve — a titkos nyelvekkel (*Geheimssprachen*) mutat rokonságot. A szlengre vonatkozó német szakirodalomban a tolvajnyelven (*Rotwelsch*) kívül különösen az ifjúsági nyelvnek (*Jugendsprache*) jut kitüntetett (nem csupán nyelvészi) figyelem.

A társadalmi (és a vele együtt járó nyelvi) tagolódás kialakult mintái az emberi társadalmak és nyelvek területi, történeti különfejlődése miatt természetesen társadalmanként, nyelvenként eltérőek. A német esetében a több terminussal jelölt, régiók fölötti, csoporthoz nem köthető sztenderd nyelvváltozat mellett például széles körben kutatottnak és eléggé jól feltérképezettnek számítanak az egyes nemzeti variánsok, a *Schweizerdeutsch*, az *Österreichisch*, az ún. luxemburgi német, a *Letzeburgsch* vagy az egykori NDK-ban beszélt változat, az ún. *Deutsch der DDR* és a népnyelvek, illetve a nyelvjárásias beszéd gyűjtőhalmazának tekinthető regionális köznyelvek (*Mundarten*, *regionale Umgangssprachen*²) például a *Honoratiorenschwäbisch*-nek is nevezett *Württembergisch*, a *Berlin(er)isch*, a Ruhr-vidéken beszélt *Kohlenpottdeutsch*, az alnémet elemeket tartalmazó *Missingsch* vagy a bajor szókincs- és szóalakbeli eltérései.³ Ezek a

² A legtöbbször ’köznyelvnek’ fordított *Umgangssprache* kifejezéssel — csakúgy mint több, más nyelvváltozatokat jelölő terminussal kapcsolatban is — külön problémát jelent, hogy eltérő jelentésekben használják őket. STEDJE így ír erről: „manche Begriffe werden in unterschiedlichen Bedeutungen verwendet oder undeutlich definiert” [néhány fogalom többféle jelentésben használatos vagy nics világosan meghatározva] (STEDJE 1989: 182).

³ Ezekről ld. FRÜNDT–FRÜNDT 2001, MAGENAU 1964, MENTRUP–KÜHN 1980, MUNSKE et al. 1988, PANIZZOLO 1982, POLENZ 1990: 5–38, REIHER 1995: 232–243, RIZZO-BAUR 1962, SCHARNHORST 1995: 63–75), amelyet a számos, regionális szókincset, szóalakokat rögzítő, átfogó munka és szótár (például osztrák német–német, svájci német–német stb.) létrejötté kellően alátámaszt (EBNER 1980, KOVÁCSOVÁ–MICHALUS 1989, SEIBICKE 1983, MUHR 1993, VALTA 1967, MEYER 1989, WINTERSBERGER–ARTMANN 1995, DÖRIG 1993, SCHIERER–ZAUNER 2002, HIETSCH 2000, ÖW. 1991, KÖNIG 1978, PANTEA-KEINTZEL 2001, HALBEDL 2010, SEDLACZEK 2011a, 2011b).

regionális köznyelvek — amelyek jellemzően beszélt nyelvi változatok — természetesen nem teljesen egységesek: a nyelvi szituációtól függően közelíthetnek a régiók fölötti sztenderd nyelvváltozathoz, de akár a kifejlődésük talajául szolgáló bázisnyelvjáráshoz is. Ezek a bázisnyelvjárások sajátos belső norma-, illetve szabályrendszerrel rendelkeznek, és a nyelvi rendszer számos területén eltérnek (pl. a kiejtésben, az intonációban, a névelőhasználatban és természetesen a szókincsben, illetve az egyes nyelvtani szerkezetek használatában). Az összkép meglehetősen árnyalt. Mindez azonban azt is jól illusztrálja, hogy egyes nyelvtani szerkezetek, valamint igeidők előnyben részesítése vagy épp mellőzése nemcsak (például földrajzilag vagy más módon) elhatárolt beszélői rétegekhez kapcsolódhat, hanem a nyelvhasználat funkcióihoz is.

E normák képezik a megnyilatkozások és a szövegek egyik vagy másik funkcionális stílushoz való besorolásának az alapját. Közülük a legfontosabbak: a hivatalos (németül többnyire *Kanzleistil* vagy *Amtsstil*, illetve *Behördenstil* nevéken szerepel), a tudományos, a publicisztikai, a szónoki stílus, valamint a mindennapi érintkezés stílusa. Többen ide sorolják az ún. „irodalmi” stílust is (pl. SZULC 1994: 205), mások szerint azonban a szépirodalom ebből a szempontból nem tekinthető homogénnek, mivel sokféle stílus fedezhető fel benne (UZONYI 1996: 53). A német nyelvre vonatkozóan általánosan elfogadott KLAPPENBACH felosztása, amely négy fő stíluszintet különböztet meg: emelkedett (*gehoben*), neutrális (*normalsprachlich*), pongyola-köznyelvi (*salopp-umgangssprachlich*), vulgáris (*vulgär*), de ezeken belül különböző árnyalatokkal is számol (KLAPPENBACH 1980).

A teoretikusok a németen belül több nyelvi szintet különítenek el: *Literatursprache*, *Schreibsprache*, *Hochsprache*⁴, *Gemeinsprache*, *Umgangssprache* (másik nevén *gesprochene Sprache*), *Lesesprache* (URBAŃCZYK 1956: 9–36).

Külön probléma, hogy az *irodalmi nyelv* kifejezés — akárcsak szó szerinti német megfelelője a *Literatursprache* — nemcsak az egységes nemzeti nyelvre utalhat, de az irodalmi művek (néha akár nyelvjárási elemeket tartalmazó) nyelvvezetére is (CSERESNYÉSI 2004: 62). Az ún. *Umgangssprache* jelentése hagyományos értelemben talán ’köznyelv’ lehetne (így fordítja a német–magyar akadémiai nagyszótár is) ez tehát a társas érintkezésben használt, b e s z é l t n y e l v v á l t o z a t o t jelöli, amely nem mindig választékos, de még elfogadható igényesség jellemzi és vannak bizonyos régiókra jellemző alváltozatai is, amelyeket regionális köznyelveknek (*regionale Umgangssprachen*) nevezünk.

Persze meg kell jegyezni, hogy a 19. században JOHANN HEINRICH CAMPE által alkotott *Umgangssprache* terminus meghatározása igen problematikus,

⁴ Németországban egyre gyakrabban találkozni ilyen értelemben a *Hoch-* vagy *Nationalsprache* terminus helyett a *Standardsprache* kifejezéssel, mivel a német nyelv esetében több nemzeti variáns is létezik. (Erről és az ún. „négy variáns modellről”: JÄGER 1980: 375–379, REIHER 1995: 232–243, POLENZ 1988: 198–218.)

mert bár germanisztikai munkákban gyakran előforduló kifejezésről van szó, a szerzők csak a legritkább esetben adják meg pontosan a jelentését. Így aztán, míg a 19. században a kifejezés elsősorban a társas érintkezés nyelvét jelentette, ma már egyesek felfogásában „negatívabb jellemzést” kap, az átlagember szlenggel tarkított hétköznapi beszédét értik alatta, tehát egy olyan, alacsonyabb társadalmi presztízzsel bíró és gyakran nyelvterületi sajátosságokat is felmutató beszélt nyelvváltozatot, amely a szlenggel érintkezik, illetve azzal bizonyos mértékű átfedést mutat. C. J. WELLS szerint például az *Umgangssprache* valahol „félúton” helyezkedik el a sztenderd nyelvváltozat és a szleng között (WELLS 1990: 395). Ez az oka, hogy az *Umgangssprache* ilyen értelmezésen alapuló szótárai (mint pl. KÜPPER 1963–1966-es szótára) BICHEL megfogalmazása szerint meglehetősen „heterogén lexikai anyagot” közölnek (erről és az *Umgangssprache* terminus értelmezési módjairól l. BICHEL 1980: 379–383, ERNST 2004: 47).

Adódik a kérdés, hogy vajon hol helyezkednek el ebben a rendszerben például a német nyelvterület nagyvárosaiban: Bécsben, Berlinben vagy akár Kölnben létrejövő „nyelvek”, precízebben fogalmazva: nyelvváltozatok, s hol a belőlük kinövő, nem csoporthoz kötött, nem titkos, alacsonyabb rendű regionális köznyelvek, eredeti nevükön a *Wienerisch*, a *Berlin(er)isch* vagy a *Kölsch*? Olyan, alsóbb társadalmi rétegekben kifejlődő, folyamatosan újratermelődő, különleges nagyvárosi nyelvváltozatok ezek, amelyek sok forrásból táplálkoznak, mindig eleven képzésmódokat mutatnak fel, s amelyeknek az idők során német nyelvterületen nem kevés nyelvészeti figyelem jutott. Ha ezeket a „nagyvárosi zsargonokat” felülről lefelé haladva pozicionálni kellene az előzőekben felvázolt hierarchiában, a következő lehetne a sorrend: irodalmi nyelv (*gehobene Sprache*) — általános regionális köznyelv (*überregionale Standardsprache*) — regionális köznyelv (*regionale Umgangssprache*) — városi zsargon (pl. *Berlinerisch*, *Wienerisch*) (WELLS 1999: 396).

Sokszor azonban még ezek az ún. városi zsargonok is további, kisebb részekre tagolhatók, hiszen a bécsi zsargonon belül is elkülöníthetünk például ottakringi változatot (*Ottakringerdeutsch*). Ez földrajzi alapú elhatárolás, amely Bécs XVI., Ottakring nevű kerületéhez kötődik. (A kerület jelentős ipara — mindelekkelőtt határokon túl is ismert sörfőzdéje — miatt nagyszámú Csehországból érkezett munkás telepedett itt le, Bécsben a X. kerület után itt találjuk a legnagyobb számú cseh kisebbséget. Minden bizonnyal ez szolgálhat magyarázatul a bécsi nyelven belül is sajátos helyet elfoglaló ún. *Ottakringerdeutsch* létrejöttére.)

Végezhető azonban más szempontokat figyelembe vevő elhatárolás is. Még mindig a bécsi városi zsargonnál maradva, beszélhetünk a bécsi fiákeresek nyelvéről (*Fiakerdeutsch*), és akkor egy foglalkozás alapján elkülönített csoport nyelvhasználatáról, azaz általánosabban fogalmazva egy csoportnyelvről (*Gruppensprache*) beszélünk. Az előbbihez hasonló, foglalkozás alapján elkülöníthető szaknyelvek (*Fach-/Berufssprachen*) még például a katonák nyelve (*Soldaten-*

sprache)⁵, a vadászok nyelve (*Jägersprache*), a medicina nyelve (*Sprache der Medizin*), a műszaki, az üzleti nyelv, vagy a sportszargon (*Sportjargon*), amely természetesen sportáganként differenciálódik. Ezeket a foglalkozás (egy-egy szakma például a divat-, a modell-, a könnyűzenei vagy a számítógépes szakma) szerint elkülönülő, az ezek sajátos világára jellemző „nyelveket” nevezi a német *Szenesprache*-nek is. Ezeknek a szaknyelveknek vagy inkább szakzsargonoknak a speciális szókinccse egy- vagy többnyelvű szakszótárakban van feldolgozva (ROSENBAUM 2001, WIPPERMANN et al. 2000).

Meg kell különböztetnünk azonban ezektől a szakmai irányultságú nyelvektől (*sachorientierte Fachsprachen*; ezekről még: HAHN 1980: 390–395), a (szociális) ún. csoportirányultságú rétegnyelveket (*gruppenorientierte Sondersprachen*), amelyek sok esetben a társadalom többi részének nyelvi magatartásával, nyelvhasználatával szembeni különállás hangsúlyozásának eredményeként jöttek létre (MÖHN 1980: 384–390), s amelyek között külön csoportot alkotnak az ún. „ellennyelvek” (*Kontrasprachen*) (STEDJE 1989: 182–212). Ilyen ellennyelv (más néven *Geheimsprache*, azaz ’titkos nyelv’) a tolvajnyelv vagy argó (németül *Rotwelsch*) is, amelyet sokan par excellence a szlenggel azonosítanak.⁶ Az argó státusát tekintve részben kívül áll a nemzeti nyelv (*Nationalsprache/Standard-sprache*) körén. Használói ugyanis szándékoltan rekesztik magukat ki onnan, mivel az a céljuk, hogy ne legyenek érthetőek az adott csoporthoz vagy réteghez nem tartozók számára. Természetesen a tiszta argó és az argókifejezések által enyhén színezett nyelv között átmenetek egész sorával találkozhatunk. A *Rotwelsch* leginkább csak a szókinccsében tér el a némettől, sok cigány és jiddis eredetű szót tartalmaz, melyeknek egyike-másika megtalálható példának okáért a berlini és bécsi városi zsargonban is (KIAULEHN 1985: 37, BEYERL–HIRTNER–JATZEK 2002: 53, ROELCKE 2009: 78, SEDLACZEK 2011b, WELLS 1999: 398–399). A mai német jiddisizmusai és cigány eredetű szavai (pl. *Bafel* ’ócska áru, bóvli’, *Gauner* ’csaló’, *kaputt/kapores/flöten gehen* ’kárba vész’, *Maloche* ’meló’, *Maure/Moire* ’majré’, *meschugge* ’bolond’, *mies* ’rossz, vacak’, *Schnorrer* ’lejmoló’, *Stuss* ’hülyeség, hülye дума’, *Tinnef* ’bóvli, vacak dolog’, *Kaschemme* ’kocsma’, *das Mensch* ’kurva, lotyó’, *Tater* ’cigány ember, dádé’, *tschoren* ’csór’) szlengnek minősülnek, és természetesen ugyanígy szlengnek számítanak a *Rotwelsch*-ből származó olyan szavak is mint pl. a *Bulle* ’zsaru’ vagy a (*aus*)*bal-*

⁵ A nemzeti variánsoknak megfelelően tagolódó német katonai nyelvről ld. HORN 1898, MAUSSER 1917, KÜPPER 1970, 1986, DEWITZ 2001, GEBAUER–KRENZ 1989, MÖLLER 2000, TSCHIRCH 1969: 259, 268, 286, WELLS 1999: 402–407. Az alábbi internetcímen elérhetők a német katonai szleng nemzeti variánsok szerinti szótárai: <http://de.wiktionary.org/wiki/Verzeichnis:Soldatensprache>.

⁶ A szó maga a középfelnémet *rot(e)* ’csirkefogó, koldus’ és a *welsch* ’idegen, érthetetlen beszéd’ összetétele, és eredeti jelentése kb. a ’himpellérek zagyva beszéde’. Számos más elnevezése is ismert, melyek közül gyakori a *jenische Sprache* kb. ’a ravaszok nyelve’ (a *jenisch* szó forrása a cigány *džan-* ’tud, ismer, ért’; vö. HUTTERER 1986: 346).

dowern 'kiszimatol/kikémelel'. A *Rotwelsch* hatással volt nemcsak a német köznyelvre és a nagyvárosi zsargonokra, de a csoportnyelvekre, így például a diáknyelvre, a katonai nyelvre és a kábítószeresek nyelvére is.

A fiatalok nyelve vagy más kifejezéssel élve az ifjúsági nyelv (*Jugendsprache*) előzményének tekinthető az egyetemi hallgatók nyelve vagy a diáknyelv, németül *Studentensprache* vagy *Burschensprache*. Ez egy jórészt latin eredetű és latinizált, illetve franciából átvett vagy franciás hangzású szavakkal erősen átítított csoportnyelv, amely a német egyetemi hallgatók között volt elterjedve. A francia nyelvnek a német diáknyelvre gyakorolt hatása a latinéval vetekszik. A német diáknyelv a 18. század elejétől a 19. század közepéig élte virágkorát, tehát abban az időszakban, amikor a német anyanyelv lassanként kezdte a felsőoktatásban kiszorítani a latint. Ekkoriban nemcsak az egyetemi hallgatók megjelenése, életformája és szokásai, de nyelve (főként ennek a nyelvnek a szókincse) is meghatározó szerepet töltött be az egyetemi városok életében. Az egyetemi hallgatók nyelve természetesen jelentős hatást gyakorolt az ekkoriban működő középiskolák tanulóinak a nyelvére, a *Pennälersprache*-ra is. Az egyetemi diáknyelv identitásjelző és identitáserősítő szereppel bírt: mintegy kapcsot képezett az egyetemi hallgatók között. A német egyetemisták aztán hazatérve magukkal vitték ezt a nyelvet a szülőföldjükre, szűkebb pátriájukba, sőt nemritkán egész életükön át végigkísérte őket ez a sajátos nyelvváltozat. Bár a diáknyelvet több, különböző egyetemen (pl. Gießen, Halle, Jéna, Lipcse, Göttingen) beszélték, viszonylag egységesnek nevezhető, regionális eltérések alig mutathatók ki benne.

Annak ellenére, hogy az egyetemi diákegyesületek tagjainak nyelvhasználatára még ma is jellemzőek bizonyos sajátosságok, a 20. századtól kezdve diáknyelvről vagy egyetemi nyelvről mint egységes különálló csoportnyelvről már nem beszélhetünk. Bár egyes diáknyelvi kifejezések (mint pl. *Anschiss* 'vívás során szerzett (viselőjének tekintélyt adó) sebhely', *Conkneipant* 'ivócimbora', *Spiritus Kornus* '(gabona)pálinka', *Dickus* 'kedvelt személy, haver', *Bacchant* 'új diákegyesületi tag, gólya', *Zur welcher Couleur gehört er?* 'Melyik diákegyesület tagja?') már végleg feledésbe merültek, egyes diáknyelvi eredetű szavak vagy jelentések — kiváltképp egyetemi körökben — máig fennmaradtak (pl. *Fuchs* [eredetileg: *ein krasser Fux* 'elsőéves egyetemi hallgató, gólya'], *Backfisch* [eredetileg: 'rántani való hal', majd a diáknyelvben: 'éretlen egyetemi hallgató, gólya', illetve a köznyelvben: 'fiatal serdülő leány'], *Katzenjammer* 'macskajaj, másnaposság, katzenjammer', *Katzenmusik* 'macskazene', *Kommers* 'sör- vagy borivással egybekötött, évente megrendezett mulatság', *der Salamander* 'egyfajta ivási rítus', *Schmaus* 'lakoma, kiadós étkezés', ma főként összetételek tagjaként használatos, pl. *Bauernschmaus* 'parasztreggeli, disznótoros').

A fiatalok nyelve (*Jugendsprache*) H. LÖFFLER (1985: 127) szerint életkorhoz kötött, átmeneti rétegnyelv (*transitorische Sondersprache*), más szóval nevezik még „iskolaudvari szlengnek” (*Schulhofslang*) is. Ennek a rétegnyelvnek

(REINKE 1994: 295–305) a szókincsé egyébként viszonylag gyorsan változik. UZONYI megjegyzi, hogy a tetszésnyilvánítás szavai a fiatalok körében az 50-es években olyanok voltak, mint például *wichtig*, *lässig*, a 60-as években *irre*, *super*, a 70-esekben *cool*, *stark*, újabb tíz évvel később *fetzig*, *geil* stb. (a *geil* vagy *supergeil* szavakat kb. ’állati jó’ jelentésben, valamint a *sternhagel* szót ’tök, nagyon’ értelemben ma már a reklámyelv is használja: HAHN 1993: 21–35, UZONYI 1996: 53). Manapság ezek változatai például *endgeil* vannak használatban, de megjelentek újabbak is, például: *fett*, *phat*, *porno*, *pornös* — ez utóbbiak ’fasza’ jelentésben.

Az ifjúsági nyelvvel foglalkozó munkák száma (ide értve az egyre szaporodó, eltérő színvonalú szótárakat is) valósággal légió. A fiatalok nyelve úgy tűnik kimeríthetetlen, igazi örökzöld téma, csak az interneten kb. 80 000 (!) weboldal foglalkozik vele, számos újság cikk (ld. KAISER 1997, KOTLORZ 1997, BULLMANN 1998, H. FRANKE 2000a, HOLGER 2000, KLEIN 2001, KNIEP 2010), tanulmány (DÜRSCHIED–SPITZMÜLLER 2006) és monográfia (ANDROUTSOPOULOS 1998) született és születik róla, s napjainkban is jelennek meg, illetve az interneten is elérhetőek olyan újabb szótárak, amelyek ennek a szinte napról napra változó szókincsnek a feldolgozását feladatuknak tekintik (vö. pl. superslang.de, pukkagerman.com, www.coolslang.com/index.php?ol=den&TL=eng; PROSINGER 1984, CYFFKA et al. 2002, PONS 2002, EHMANN 1992, 2001, 2009 HEINEMANN 1989, MÜLLER-THURAU 1984, 1985, SCHÖNFELD 1985, NIEGEL 2011, GEIB–STRECKENBACH 2011). Ezekről a tanulmány második része részletesen is szól majd.

Az ifjúsági nyelvvel kapcsolatban fontos hangsúlyozni a következőket:

1. A fentebb már említett regionális köznyelvekhez hasonlóan a német fiatalok nyelve sem tekinthető teljesen egységesnek, mivel az ifjúság mint homogén csoport nem létezik (HENNE 1980: 373). Az ifjúsági nyelv fontosabb típusai a jellemző beszélői csoportok szerint a *Schülersprache* ’diáknyelv’, a *Denglisch* ’angol-német keveréknyelv’ [erről: KRÄMER 2000, ZIFONUN 2000], a *Soldatensprache* ’katonai nyelv’, a *Studentensprache* ’egyetemisták nyelve’, a *Szenesprachen* ’a különféle szcénák nyelvei (csoportnyelvek)’ (pl. *Drogenjargon* ’kábitószeresek nyelve’, *Graffiti-Jargon* ’falfirkálók nyelve’, *Hip-hop-Jargon* ’hip-hop nyelv’ stb.). Ezek ifjúsági nyelvi variánsokként (*Jugendsprachvarietäten*) egymás mellett, egymásra is hatva léteznek, mindig gyorsan és érzékenyen reagálva a társadalomban aktuálisan végbemenő eseményekre és hűen tükrözve az abban zajló folyamatokat. Ezenkívül figyelembe kell venni, hogy nemzeti variánsok tekintetében is vannak az egyes változatok között például szókincsbeli eltérések. Fontos tényező a nemi megoszlás: a fiúkra általában a szexualitással kapcsolatos és az erőszakos színezetű kifejezések használata a jellemző, míg a lányok többségükben a szórakozással és a külső megjelenéssel kapcsolatos kifejezéseket részesítik előnyben. Általános azonban, hogy a fiatalok nyelvében fel-

lelhető szavak és kifejezések az élet azon területeire vonatkoznak, amelyek a fiatalokat érdeklik és motiválják. Ilyenek például a számítógépes játékok, a könnyűzene, a sport, a generációs konfliktus, az italozás, a kábítószeres élmények és a részegség, valamint a szex.

2. Ha a sztenderd nyelvtől konzekvensen és élesen elhatárolható ifjúsági nyelvről, mint valamiféle „autonóm” képződményről nem is beszélhetünk, annál inkább beszélhetünk azokról az ifjúsági nyelvi sajátosságokról, amelyek a fonetika, a grammatika és a szóképzés területén mutatkoznak meg és amelyek a sztenderd nyelvváltozattól eltérnek.

3. Az ifjúsági nyelv mint többé-kevésbé egységes nyelvi rendszer tehát nem létezik, csupán a fiatalok kérészerű, gyorsan változó beszédmódja (a fiatalok nyelvéről ld. HENNE 1986, SCHLOBINSKI–KOHLE–LUDEWIGT 1993, AUGENSTEIN 1998, NEULAND 2008, PAULI 2010).

Ennek az ifjúsági nyelvnek a főbb jellemzői (EHMANN 2001, ROELCKE 2009: 46–47, 75–76 és STEDJE 1989: 201–202 alapján):

a) jelentéseltolódás: pl. *Bonsai* 'bonsai' → 'kiszívésű fiatalember', *Melone* 'sárgadinnye' → 'fej', *Eisbeutel* 'jégtömlő' → 'rideg ember'.

b) jelentésbővülés: pl. *fett* 'kövér' → 'szuper, klassz, király' (valójában az angol *pretty hot and sharp* összevonásából létrejött *phat* mintájára jelent meg a németben), *hämmern* 'kalapál' → 'keményen dolgozik', *Message* 'üzenet' → 'konkrét megnyilatkozás', *kopieren* 'lemásol' → 'puskázik'.

c) jelentésszűkülés: pl. *tricky* 'trükkös' → 'agyafűrt, ravasz', *Lotter* 'semmi-rekellő, mihaszna, csavargó' → 'tréfás ember, nagy mókamester'.

d) ellentétes értelmű jelentésváltozás: pl. *Massage* 'masszázs' → 'verekedés', *Korkenknaller* 'nagy durranás, szenzáció' → 'elcsépeelt vicc', *Trällerfisch* tkp. 'dúdoló hal' → 'dumagép, énekes pacsirta'.

e) teljes jelentésváltozás: pl. *Mud* 'iszap, ingovány' → *muddeln* 'mázol, maszatal, piszmoz', *Blak* 'korom' → *bläken* 'ordít, üvöltöz', *Grips* 'ész' + *Räver* 'partiarc, aki az egész napot alvással és lustálkodással tölti' → *Gripsräver* 'olyan személy, akinek gyorsan vág az esze'.

f) neologizmusok: pl. *alken* (tkp. alkoholizál) 'piál, lerészegedik, leissza magát', *Fossilscheibe* (tkp. fosszilis lemez) 'régizongoró', *Heizkeks* (tkp. forró keksz) 'bulikirály, partiarc', *Nullbock auf etw. haben* (tkp. nulla bakja, értsd: kedve van vmihez) 'nincs kedve vmihez'.

g) fonetikai egyszerűsödések, összerántás, allegro formák, apokópás alakok, akronimák használata (különösen a számítógépes kommunikációban): pl. *aso* < *ach so* 'ja úgy!', *cu* < *see you* 'viszlát!', *eintlich* < *eigentlich* 'tulajdonképpen', *Poli* < *Polizei* 'rendőrség', *Proggi* < *Programm* 'program', *Stuwo* < *Studentenwohnheim* 'kolesz', *Uni* < *Universität* 'egyetem'.

h) nagyotmondás, a szuperlatívuszok túlzott mértékű használata, halmozása (az amerikai angol hatása): pl. *superlustig* 'szupervicces', *Superbirne* 'kiváló'.

fej/koponya, nagy ész', *Das war ein mega Spitzen Klasse Konzert* 'csúcs, szuper, klassz koncert volt'.

i) fonológiai németesítés: pl. *Workmän* < ang. *workman* 'kemény munkát végző férfi munkás', *händeln* < ang. *handle* < 'vmit kezel, megfelelő módon elintéz', *abcoolen (sich)* < ang. *cool down* 'lenyugtat, lenyugszik' *beachen* < ang. *beach* 'fekszik a strandon, napozik', *anfixen* < ang. *fix* 'vkit függővé tesz'.

j) denominális igék képzése: pl. *Müll* 'szemét' > *müllen* 'hülyeséget beszél', *Zoff* 'civakodás, veszekedés' > rotw. *Zoof*, *Sof* az eredetileg a héberből származó szó jelentése a rotwelschben 'egy dolog, pl. a barátság vége'.

k) szójátékok: pl. *labundig* (a *lebendig* 'eleven' szó tréfás eltorzítása a magánhangzók *e* > *a*, *e* > *u* megváltoztatásával), *hoppeldihopp* (< *hopp*) 'gyors, flott, fürge' (a *hopp* szó tréfás fokozása), *doppeldidoch* (< *doch* 'de'; tkp. a *doch* szó fokozása:) 'bizonyám'.

l) idegen szavak átvétele: pl. *Supporter* (< ang.) 'szülök', *Mattsche* (< arab) 'kimaradás, kihagyás', *Fixer* (< ang.) 'káb(ító)szeres', *Shit* (< ang.) 'hasis'.

Az újabb (például a PONS vagy a Langenscheidt Kiadó gondozásában megjelent) szótárak figyelembe veszik a nemzeti variánsokat, s az egyes szavak és kifejezések mellett külön jelzik, ha azok az ifjúsági nyelvnek kimondottan csak az osztrák vagy a svájci változatára jellemzőek (ADAM et al. 2010, GEIB-STRECKENBACH 2011). A ma a tolvajnyelv mellett szintén szlengnek — sőt, gyakran elsősorban „a” szlengnek — tekintett német ifjúsági nyelv szavait feldolgozó szótárak mellett található még a könyvpiacra értékelő és minősítő szavakat, valamint obszcén szavakat és vulgárismusokat tartalmazó ún. szitokszótárak⁷, de olyan, glottodidaktikai céllal készült társalgási zsebkönyvek, illetve rövidebb olvasmányok és szöszedetek is, amelyek a nem anyanyelvűek számára nyújtanak segítséget a *Jugendsprache* szókincsének elsajátításához (BORBEIN 1995: 32–35, IKER 2007).

A fiatalok nyelvéhez részben kapcsolódó és igen érdekes jelenség az ún. *Kanakisch* létrejötte, amely ma már nem csak egyszerűen azoknak a török vagy görög vendégmunkásoknak a nyelve, akik a közösségükön kívül állókkal — magától értetődően — nem tudták használni eredeti nyelvüket, de nem tudták (vagy inkább: nem is akarták) tökéletesen elsajátítani a többségi társadalom nyelvét sem. Egyfajta „német pidzsin” vagy talán még csak „előpidzsin” ez, amely ma egyre inkább egy régiók fölötti nyelvváltozattá (*überregionale Umgangssprache*) kezd kiőni magát. E nyelvváltozatot ma többnyire az egykori bevándorlók és vendégmunkások gyerekei, a 20-25 év körüli fiatalok beszélik a német nagyvá-

⁷ Ezzel kapcsolatban jegyezzük meg, hogy napjainkban léteznek már kétnyelvű szitokszótárak vagy szöszedetek (HUMANN 2002a, HUMANN 2002b), sőt olyan speciális szótárak is, amelyek egy régió vagy dialektus szitokszavait adják közre (AMAN 1996, BURK 1993, HAMMER 2002, WEIHS 2000). A nyelvi tabukról és az eufemizmusokról a mai német nyelvben doktori értekezés is született (V. RADA 2000).

rosokban. A *Kanakisch* olyan nyelvváltozat (FREIDANK szerint: *eine Art Dialekt* 'egyfajta dialektus'), amelynek használati színtere tehát főként a(z egyelőre még) többségi, befogadó társadalom melletti párhuzamos társadalomra, ezen belül is a török fiatalok egymás közötti kapcsolattartására korlátozódik, de amelynek a többségi társadalom tagjaival szemben megmutatózó identitásjelölő funkciója is egyre erősödő szereppel bír. A *Kanakisch* és lexifikáló nyelve, a német egymás mellett, egy régióban élnek. E nyelvváltozat neve a hawaii *kanaka* 'ember' szóból ered, amely a németben *Kanake* formában, gúnyos értelemben '(főként) török vendégmunkás', illetve 'idegen, műveletlen ember', 'faragatlan tuskó' jelentésben használatos. A *Kanakisch*-t az irodalmi némethez képest erősen egyszerűsödött és módosult főnév- és melléknévragozás, jóval kötetlenebb szórend, laza mondatszerkesztés és korlátozott szókinész jellemzi. Elmondható továbbá róla, hogy már jelentkeznek benne a szerkezeti differenciálódás korai jelei is (ANDROUTSOPOULOS–KEIM 2000, H. FRANKE 2000b, FREIDANK 2001).

2. Szlengszótárak

A jelen tanulmány a német szleng lexikográfiáját EHMANN (2001: 158–160) korszakolását követve három nagyobb részre osztva mutatja be. Az az időszak, amelyet a korai szlengszótárak időszakának nevezhetünk, a kezdetektől 1900-ig tart. Az első rész tehát azokról a szótárakról (és — kisebb mértékben — a témához kapcsolódó egyéb művekről) szól, amelyek a német szlengkutatás történetének ebben az igen korai szakaszában keletkeztek. Ezt követi a második rész, amely a szleng lexikográfiájának 1900-tól 1970-ig terjedő időszakát öleli fel. A munkát a harmadik rész: az 1980-tól napjainkig tartó időszakban megjelent, újabb és legújabb szótárak bemutatásával zárja. A „német szleng” és a „szlengszótár” fogalma alatt a vonatkozó szakirodalom alapján (ERNST 2004: 280, KÖNIG 1978: 133–134) elsősorban a tolvajnyelv (*Rotwelsch*) (WOLF 1956: 11) és az ifjúsági nyelv (*Jugendsprache*), illetve az ezek szóanyagát feldolgozó szótárak értendők, így értelemszerűen az alábbiakban nagyrészt csupán ezekről lesz szó. A jelen munka nem tárgyalja a bázisnyelvjárásokon alapuló regionális köznyelvek szókincsét feldolgozó műveket és a (sokszor szintén regionális szókincsét feldolgozó) szitokszótárakat sem. Néhányukra történt már hivatkozás az első részben, részletekbe menő bemutatásuk azonban szétfeszítené a jelen tanulmány kereteit. A nagyvárosi zsargonokat feldolgozó munkáknak viszont jutott némi figyelem a következő részben. A jelen tanulmány nem foglalkozik azokkal a német szótárakkal sem, amelyek közölnek ugyan szlengnek minősülő szavakat, de nem tekinthetők kimondottan szlengszótáraknak (vö. KÜPPER 1963–1966). A többnyelvű ifjúsági szótárak közül is csak azokról esik majd szó, amelyek német nyelvterületen jelentek meg, hiszen azonkívül, hogy más nyelvek (német nyelvre

is kiterjedő) szlengszótárainak bemutatása komoly terjedelmi korlátokba ütközne, ez nem is képezi a jelen tanulmány tárgyát.

2.1. A korai szlengszótárak

A német szleng történetének korai szakaszához kapcsolódik a *Liber vagatorum* [A csavargók könyve] című munka. Ez a kora újkorban megjelent mű a csavargók, koldusok és csalók különböző típusainak a leírását adja, s számba veszi leggyakrabban alkalmazott módszereiket is. A könyvben az olvasó több helyen is talál szemléletes rajzokat és ábrákat, mivel a mű a tudatlan és könnyen rászédhető köznép felvilágosításának, okításának céljával készült. A könyvben szereplő szövegeket főként arra szánták, hogy nagyobb tömegek előtt, például vásárokon, ún. *Bänkelsang* formájában felolvassák, előadják őket. A *Liber vagatorum* széles körű elterjedésében nem kevés szerepe lehetett az ekkoriban komoly fejlődésnek indult könyvnyomtatásnak is. A mű először 1510-ben jelent meg nyomtatásban Pforzheimban. Népszerűségét mutatja, hogy 1755-ig összesen 32 kiadást ért meg. Ezek közül kiemelkedik a mű 1520-as Pamphilus Gengenbach féle kiadása, amely a *Der valschen Bettler Teuscherey* [A hamis koldusok csalásairól] címet viseli, valamint az 1529-es kiadás, amely *Von den falschen Bettlern und ihrer Büberei* [A hamis koldusokról és gatzetteikről] alcímen jelent meg, LUTHER MÁRTON előszavával (GIRTLER 1998: 28).

A MATTHIAS HÜTLINnek tulajdonított mű három részből áll. Az első rész a koldusok 28 különböző típusát mutatja be, a második rész néhány konkrét bűn eset leírását tartalmazza, — ezek részben valószínűleg HÜTLIN saját élményeiből táplálkoznak. Lexikográfiai szempontból a harmadik rész a legértékesebb, mivel ezt egy ún. „vocabulary”, a német tolvajnyelv, a *Rotwelsch* szótára alkotja. Ennek elkészítésénél a szerző nagyban támaszkodott a Baseli Városi Tanács 1450-ben kiadott csalók és tolvajok ellen hozott büntető határozatának („Betrugnisse”), a német tolvajnyelv szavaiból álló listájára csakúgy, mint egyéb más tolvajnyelvi szavakat magyarázó glosszárúmkra (GIRTLER 1998: 28).

A már az előző fejezetben is tárgyalt *Rotwelsch* tulajdonképpen történeti képződmény, amelyre a csoporton kívüliek egységes nyelvváltozatként tekintenek ugyan, meg kell azonban jegyezni, hogy az ilyen formában sohasem létezett (WOLF 1956: 11). CSERESNYÉSI ezzel kapcsolatban elmondja, hogy *Rotwelsch* alatt valójában dialektusok, ún. szatócsnyelvek (*Krämersprachen*) keverékét kell érteni, amelyet a társadalom peremére szorult elemek (vándorkereskedők, öszezerek, köszörűsök, koldusok, tolvajok, útonállók, csavargók) használtak (CSERESNYÉSI 2004: 75).

A *Liber vagatorum* vocabularyusa a csavargók nyelvéből, valamint az egyes titkos nyelvekből és tolvajnyelvekből származó különféle szavak jegyzéke (összesen mintegy 219 „szakkifejezés” magyarázatát, illetve jelentését tartalmazza), amelyet mintegy 200 hivatásos koldus szókinéséből állított össze a mű szerzője.

A *Rotwelsch*-ről és a *Liber vagatorum*-ról⁸ számos nyelvészeti jellegű munka és értekezés szól: AVÉ-LALLEMANT 1858–1864, BOEHNCKE–JOHANNSMEIERS 1987, JÜTTE 1988, KLUGE 1901, KOPEČNÝ 1980, MATRAS 1998, SCHANZE 1995, SIEWERT 1996, WOLF 1956.

Ugyancsak szólnunk kell a német szlengkutatás, pontosabban a német ifjúsági nyelv egy igen korai változatának, egyfajta előzményének tekinthető egyetemi diáknyelv szókincsét közlő első szótárákról, idiotikonokról is. Előre kell azonban bocsátani, hogy ennek a nyelvváltozatnak a szókincsét még a legnagyobb terjedelmű általános német nyelvi szótárak sem voltak képesek a maga teljességében feldolgozni a diáknyelvi kifejezések igen nagy száma miatt. Az első diáknyelvi szótárak, mint például ROBERT SALMASIUS lexikona már viszonylag korán, a 18. század közepén megjelennek (SALMASIUS 1749). Ezt követi CHRISTIAN WILHELM KINDLEBEN Halléban megjelent részletesebb munkája (KINDLEBEN 1781), valamint CHRISTIAN FRIEDRICH AUGUSTIN idiotikona (AUGUSTIN 1795). A svájci JOHANN GRÄSSLI által valamikor a 18. század végén J. VOLLMANN álneven publikált és jóval később (1969) újra kiadott szótár az előbbiektől mindegyiknél jóval szemléletesebb és életszerűbb ábrázolásában különbözik. DANIEL LUDWIG WALLIS lüneburgi jogász sajátos egyetemi kalauzt állít össze a Göttingában tanulni vágyóknak, s művéhez szótárat is csatol, amely válogatás a leggyakoribb diáknyelvi kifejezésekből (WALLIS 1813). Diákegyesületi társa, GEORG KLOSS is készít egy idiotikont, amely azonban csak halála után jelenik meg (KLOSS 1931). E két munkából meglehetősen részletes és hű képet kaphatunk a kor egyetemi életéről, a diákegyesületek mindennapjairól és a diáknyelv szókincséről. Fontos és érdekes momentum, hogy WALLIS műve, amely még 1813-ban, a francia megszállás alatt jelent meg, virágnyelven utalásokat tartalmaz a cenzúrára és arra, hogy ez milyen hatással volt a szótár tartalmára. WALLIS ugyanis természetesen tudatában volt annak, hogy a diákegyesületek a hatóságok részéről komoly üldözésnek vannak kitéve, így nyilvánvalóan nem közölt olyan konkrét információkat, amelyekkel esetleg veszélybe sodorhatta volna diáktársait. Az említett műveken kívül még több más szótárról is tudunk. Ilyen például SCHUCHARDT 1825-ös, Lipcsében megjelent társalgási lexikona (SCHUCHARDT 1825), CHRISTOPH RAGOTZKY szintén lipcsei, 1831-es átfogó szótára (RAGOTZKY 1831), egy a diáknyelv újabb kifejezéseit feldolgozó 1888-as szótár és MEIER hallei diáknyelvet bemutató, 1894-es munkája (MEIER 1894).

⁸ A *Liber vagatorum* digitalizált változata: <http://daten.digitale-sammlungen.de/0000/bsb00009344/images/index.html?fp=193.174.98.30&id=00009344&seite=1>.

(Külön érdekesség lehet a magyar olvasó számára, hogy a *Liber Vagatorum* néven ismertté vált kiadvány egy korai kézirat változata Magyarországon is megtalálható egy a szombathelyi Egyházmegyei Könyvtárban őrzött 15. századi (?1472) kódexben. A kódexben fellelhető nyelvmemlékről VIZKELETY ANDRÁS (1973: 253–255) tájékoztat. A magyarországi „*Liber Vagatorum*” megtekinthető az interneten is: <http://web.unideb.hu/~tkis/sl/codex.pdf>. — *A szerk.*)

A német diáknyelv vagy egyetemi nyelv — legnagyobbbrészt a 17. század közepétől a 19. század közepéig terjedő időszakból származó — számos szava és kifejezése az idők során természetesen jelentésváltozáson esett át. Ilyen például a *fidel* szó, amelynek eredeti jelentése 'hűséges' volt, a mai németben viszont 'vidám, jókedvű' értelme van, vagy a *krass* szó, amely eredetileg szintén a diáknyelvből került át a mai német köznyelvbe 'feltűnő, rikító' jelentésben, az ifjúsági nyelv azonban ma 'durva' jelentésben használja: *Das ist echt krass!* 'Ez nagyon durva!' Maga a *Bursche* szó is, amely eredetileg a latinban (vö. *bursa*) 'bugyelláris, erszény' értelemmel bírt, később 'kollégium'-ot kezdett jelenteni, majd 'diákegyesületi tag'-ot, míg aztán — főként délnémet és osztrák nyelvterületen — tovább bővült a jelentéstartománya: kezdett kiterjedni az egykori bursák lakóira is, és mára már: *Bursche* 'fiatalember, fickó' lett a szó értelme. Az ebből képzett melléknév, a *burschikos* eredeti jelentése 'az egyetemi hallgatókra jellemző', később azonban — nyilván az egyetemisták életformája nyomán — kifejlődött a szó másik: 'szabados, könnyed' jelentése is.

2.2. Az 1900–1970 közötti időszakban megjelent szlengszótárak

Ebben az időszakban tovább gazdagodik a német tolvajnyelv szókincsét fel dolgozó szótárak sora. Fontos műnek nevezhető ERNST RABBEN elsősorban gyakorlati céllal készült 1906-os munkája, amely a *chochum loschen* címet viseli. A jiddis kifejezés németes formája a *Kochemer Loschen* (a *chochem* jelentése 'okos', a *loschen*-é pedig 'nyelv', így a kifejezés jelentése: 'az okosok nyelve', ami tulajdonképpen a *Rotwelsch*-re utal; RABBEN 1906). Szintén ebben az évben jelenik meg Berlinben HANS OSTWALD átfogó csoportnyelvi lexikona, amelyben a szerző nemcsak a tolvajok, de más, a társadalom perifériájára szorult rétegek, például a csavargók és a prostituáltak nyelvébe is betekintést nyújt. A lexikon érdekessége, hogy a német diáknyelv kifejezéseiből is válogat (OSTWALD 1906). Mindez tehát már a német diáknyelv témaköréhez vezet át minket, amelynek kutatása ebben az időszakban is tovább folyik. Az egyik átfogó munka, amelyről említést kell tenni, 1910-ben jelenik meg Strassburgban és RUDOLF EILENBERGER nevéhez kötődik. Ez tulajdonképpen a német középiskolákban beszélt diáknyelvet (*Pennälersprache*), annak fejlődését, illetve az abban ható fő tendenciákat mutatja be (arról, hogy az egyetemi diáknyelv jelentősen hatott a középiskolában tanuló diákok által használt nyelvváltozatra, a fentiekben már volt szó). A műhöz szótár is tartozik, amelynek alapján átfogó képet alkothatunk a középiskolai diáknyelv szókincséről (EILENBERGER 1910). Fontos még a bázeli német szeminárium: *Deutsches Seminar in Basel, Basler Studentensprache Basel 1910* [Német szeminárium Bázelen, a bázeli diáknyelv Bazel 1910], amelynek anyaga részét képezi a HELMUT HENNE és GEORG OBJARTEL által szerkesztett: *A történelmi német egyetemi és középiskolai diáknyelv könyvtára* című, hatkötetes műnek (HENNE–OBJARTEL 1984).

A korszak egyik jelentős nyelvtudósa ALFRED GÖTZE germanista filológus, akinek kutatásai főként a német szótanra és a csoportnyelvekre irányulnak. GÖTZE bekapcsolódik például FRIEDRICH KLUGE híres etimológiai szótárának munkálataiba is (s a szótár 1934-es, 11. kiadásától egészen az 1953-as, 16. kiadásig szerzőtársaként szerepel). GÖTZE is kutatja a német egyetemi diáknyelv szókincsét, ennek eredményeit 16 oldalas szójegyzékben teszi közzé, amely nagyban támaszkodik a korábbi egyetemi diáknyelvi szótárak (KINDLEBEN, AUGUSTIN, WALLIS, KLOSS, RAGOTZKY, MEIER, OSTWALD) adataira (GÖTZE 1928).

A húszas években lendületet kap a német ifjúsági nyelv kutatása is, amely e korszakban főként a nyelvészeti kérdésekkel is foglalkozó, nagy hatású pszichológus, ADOLF HERMANN HEINRICH BUSEMANN (1887–1967) nevéhez kötődik. BUSEMANN, aki kiváltképp a kvantitatív nyelvészetben ért el maradandó eredményeket, 1925-ben védte meg az ifjúság nyelvének fejlődési ritmikájáról írott doktori disszertációját a Göttingeni Egyetemen. Később ezt a disszertációt jelentette meg nyelvstatisztikai vizsgálatok adataival kibővítve Jénában (BUSEMANN 1925). Ennek a kibővített doktori értekezésnek a részletei évtizedekkel később egy gyermeknyelvről szóló tanulmánygyűjteményben is szerepeltek (BUSEMANN 1969: 1–59).

Az ifjúsági nyelv kutatásának egyik fontos alapműve ERNST GÜNTHER WELTER 1961-es munkája, amely a német tinédzserek és a húszas éveikben járó fiatalok nyelvéről nyújt aktuális helyzetképet (WELTER 1961). Ugyanehhez a kérdéshez szól hozzá egy évvel később HANS MARCUS *Zum Twen-Deutsch* [A huszonévesek németjéről] című írásában (MARCUS 1962: 151–159), és ez a témája SABINE PAPE rövid cikkének is, amely néhány évvel később a *Muttersprache* című nyelvészeti szaklap hasábjain jelenik meg (PAPE 1970). A korszakban lát még napvilágot JOACHIM STAVE *Wie die Leute reden* [Ahogy az emberek beszélnek] című könyve, amely mintegy 15 éves távlatban számol be nemcsak a köznyelv, de a különböző csoportnyelvek és az ifjúsági nyelv németországi helyzetéről is (STAVE 1964).

Ebben az időszakban jelenik meg WILHELM FRANKE átfogó, alapvetően ismeretterjesztő jellegű műve is a berlini nagyvárosi zsargonról, amelyet bár nehéz szótárnak nevezni a szó hagyományos értelmében, mégis a berlini zsargon kialakulása történetének és fő jegyeinek mintegy 42 oldalon történő számbavétele után a szerző 20 oldalon számos tipikus berlini kifejezést sorol fel tematikus elrendezésben, a fennmaradó 17 oldalt a függelék teszi ki, amely rövid történeteket közöl berlini dialektusban, megtartva a kiejtést tükröző írásmódot is, tehát *genau* helyett: *jenau* 'pontosan', *gesprochen* helyett: *jesprochen* 'beszél', *ich* helyett: *ick* 'én', *wie heißt er denn* helyett: *wie heeßt er denn?* 'hogya hívják?' (FRANKE 1990). Olyan témák szerepelnek itt, mint a beleegyezés, az elismerés, az elutasítás, a csodálkozás, a fenyegetés, a büszkeség, az elégedettség, a kétkedés és a gúny, de a szerző kitér az iszákossággal és a részszéggel, a terhességgel

gel, a butasággal kapcsolatos kifejezésekre, sőt, szó esik még a berliniek sajátos humoráról és jellemző vonásairól is. Ezek közül legjellemzőbbként talán a *Schnoddrigkeit* emelhető ki, amelynek 'pökhendiség', 'arcátlanság' a magyar megfelelője. A könyv, amely joggal nevezhető a berlini zsargon „kézikönyvének” 1957-ben jelent meg először és 1994-ig mintegy 18 kiadást ért meg (magam az 1990-es, 14. kiadást tartom a kezemben).

A berlini városi zsargon egyik legmérvadóbbnak számító, legkomolyabb szótárát tartalmazó kötet a berlini születésű publicista-író WALTHER KIAULEHN tollából jelent meg először, 1965-ben. A szótárát 1985-ben átdolgozott változatban újra kiadták (KIAULEHN 1985), azóta számos további kiadást ért meg (2000-ig összesen tizenhármat). A könyv négy részre oszlik, az első a bevezető, amely az „igazi” berlini emberről szól (i. m. 9–14), a második rész a berlini városi zsargont írja le (i. m. 15–60). Ennek a résznek külön érdekessége, hogy nemcsak a berlini zsargon történetéről, a nyelvhasználati sajátosságokról számol be, hanem a berlini bázisnyelvjárás grammatikájáról: benne például szóképzési és mondatfűzési sajátosságairól is viszonylag részletesen beszél (i. m. 37–60). A tulajdonképpeni szótárát a mű harmadik, a 61-től a 194. oldalig tartó része alkotja; a 189-től a 194. oldalig tartó részben már nem egyes szavak, hanem témák (üdvözlés, egyetértés kifejezése, butaság, buta emberek megnevezése, fenyegetés, közömbösség, csodálkozás, örülségekről, furcsa emberekről való vélekedés, kritika, elutasítás, kétség) szerinti kifejezések szerepelnek. A negyedik rész berlini dialektusban íródott szövegek gyűjteménye (i. m. 196–268). Ha a bevezetőt nem számítjuk, a kötet összesen három tartalmi részből áll. A szótár a berlini zsargon ábécérendbe szedett szavai után tömören közli jelentésüket az irodalmi németben, valamint rövid példákat hoz a használatukra.

2.3. Az 1980-tól napjainkig megjelent szlengszótárak

Az 1980-as évektől napjainkig terjedő időszak német szlengkutatásának egyik legmeghatározóbb (és talán legeredetibb) alakja HERMAN EHMANN, nyelvész, pedagógus és író, akinek a C. H. Beck kiadó gondozásában megjelent szótárai nem kis segítséget jelentettek az első hazai német–magyar szlengszótár (PÁTROVICS 2004) elkészítésében. EHMANN első, a német ifjúsági nyelv szókincsét bemutató szótárát 1991-ben jelenteti meg Münchenben *affengeil*. (*Ein Lexikon der Jugendsprache*) [király. (Az ifjúsági nyelv lexikona)] címen. Ez a mű EHMANN 1985-óta végzett empirikus kutatásainak anyagát adja közre. A szótár megjelenését követő évben, 1992-ben EHMANN kiadatja még 1989-ben megvédett, ifjúsági nyelv és nyelvjárás kapcsolatáról írott, és a téma szakirodalmát is meglehetősen részleteséggel ismertető disszertációját (EHMANN 1992), majd néhány évvel később, 1996-ban Münchenben megjelenik második, immár az újabban keletkezett szavakat is feldolgozó szlengszótára az: *oberaffengeil*. (*Neues Lexikon der Jugendsprache*) [zsríkirály. (Az ifjúsági nyelv új lexikona)]

címmel. A szerző következő, 2001-ben megjelent művében, amely a *Voll konkret*. (*Das neueste Lexikon der Jugendsprache*) [Tök konkrét. (Az ifjúsági nyelv legújabb lexikona)] címet viseli, az 1996-tól az ezredfordulóig terjedő időszak ifjúsági nyelvének legújabb szavait adja közre. Tudomásunk szerint a legfrissebbnek jelenleg a szerző negyedik, 2009-ben megjelent kötete számít, amelynek címe: *Endgeil*. (*Das voll konkrete Lexikon der Jugendsprache*) [Csúcs. (Az ifjúsági nyelv tök konkrét lexikona)]. Ebben a szótárában EHMANN új átdolgozásban közli a szóanyagot, s az eddigi, mintegy 500 címszót tartalmazó állományt még további 100 új lexikai egységgel bővíti. A négy kötet együtt tehát tulajdonképpen az 1985-től 2009-ig terjedő időszak német ifjúsági nyelvének teaurusza. Az összegyűjtött nyelvi anyag autentikus voltára a szerző munkamódszere lehet garancia: a kérdőíves anyag feldolgozása útján nyert információk mellett EHMANN kiemelt fontosságúnak tartja az interjút és a résztvevő megfigyelést is, amiről maga számol be fentebb hivatkozott, *Voll konkret* című művének előszavában (EHMANN 2001: 6).

A szótárak szócikkei mindhárom kötetben hasonló elvek szerint épülnek fel: a vastagbetűs címszavak alatt, tőlük vizuálisan jól elkülönítve található(k) a jelentés(ek) minden esetben viszonylag részletes magyarázatokkal és példákkal (néha mikrokontextusokkal vagy egész diskurzustömbökkel) kiegészítve. Bár a címszavak után nem találunk információt az adott szócikk szófaji hovatartozásáról, illetve például főnevek esetén a nyelvtani nemről, az adott szó alakja és az analóg példák alapján (pl. *abwinseln* = *jammern*, *wehklagen*, *weinen* 'siránkozik, rinyál', *Affenschrott* = *Unsinn*, *Blödsinn*, *Quatsch* 'hülyeség, ökörség', *aldi* = *superbillig*, *günstig* 'nagyon olcsó'), valamint figyelembe véve azt, hogy a szótár elsősorban német anyanyelvűek számára íródott, ennek megállapítása nem okoz problémát. A szótárak szócikkeiben található, szellemes, könnyed stílusú, hosszabb magyarázatok és utalások a legtöbb esetben nem csupán a címszó használatára vonatkozóan szolgálnak információval, de betekintést nyújtanak az adott neologizmus képzésének logikájába is. Ily módon tehát a szótár használójának lehetősége nyílik arra, hogy megismerkedjen a német ifjúsági nyelvben kódolt sajátos nyelvi világképpel. Jó példa lehet erre a szótár 2001-es, harmadik részének 'bankár' jelentésű *Lappenwirt* vagy az 'autó elülső fényszórói' jelentésű *Vordertitten* szócikke, amelyeket az alábbiakban magyar fordításban közlünk:

Lappenwirt

vö. → *Lappen* abszolút semmi köze a gasztronómiához, jelentése ehelyett: bankár, olyan személy aki a bankjegyeket („Lappen”, tkp. 'rongy' = bankjegy) mint egy gazda („Wirt”, tkp. 'gazda, fogadós') kezeli, igazgatja. Eredeti, az ifjúsági nyelvre jellemző jelentésátértelmezés, amely a derék kocsmái csapostól a pénzcsapogondnokig terjed. Pl. *Mein Alter ist Lappenwirt*. 'Az öregem bankár.' *Was willst du Lappenwirt werden?* 'Mi az, bankár akarsz lenni?' (EHMANN 2001: 86)

Vordertitten

menő verda dupla elülső halogénfényszórókkal, a szó diszkriminatív konnotációja miatt (*vorder-*, tkp. 'elülső', *Titten*, tkp. 'cicik') a feministáknak igazi csemege! A szót kizárólag a fiatal nagyvárosi macsók használják. Pl. *Der neue BMW hat echt geile Vordertitten!* 'Az új BMW-nek nagyon baró fényszórói vannak!' *Guck dir die krassen Vordertitten von dem Schlitten an!* 'Nézd milyen király fényszórói vannak annak a mocinak!' (EHMANN 2001: 146).

A német ifjúság nyelvének kutatására azonban nemcsak egyes nyelvészek vállalkoznak. A PONS Kiadó szerkesztősége, amely már nevében is (vö. latin *pons* 'híd') predesztinálva érzi magát arra, hogy szótáraival egyfajta hidat alkosson a különböző nyelvek (ezúttal nyelvváltozatok) beszélői között, 2001-ben sajátos akciót indított. Pályázati felhívással fordult az 5–11. osztályosok nemzedékéhez, hogy amatőr lexikográfusokként jegyezzék le és küldjék el a szerkesztőség címére azokat a szavakat, amelyeket a saját nyelvváltozatukban a legérdekeltebbeknek ítélnék. Az első próbálkozás óriási sikerén felbuzdulva a kiadó 2002-ben megismételte az akciót, s az így összegyűlt szóanyagot többnyelvű zsebszótár (mérete alapján inkább szószedet) formájában még ugyanazon évben jelentette. Ez az első, 2002-ben kiadott PONS-zsebszótár (CYFFKA et al. 2002) a német szavakat ábécérendben közli, s tájékoztat a szó nyelvtani neméről és szófaji hovatartozásáról is. A címszavak után megtalálható az adott szlengszó irodalmi német megfelelője, illetve jelentésének tömör magyarázata. Gyakorta egyszerű példamondatok szolgálnak az adott szó használatának illusztrációjaként. A szótár három részre oszlik: német–brit-angol/amerikai-angol, német–francia, német–spanyol. Mindegyik rész külön-külön összesen 253 német szót tartalmaz, valamint ezek angol, francia, illetve spanyol megfelelőit. A zsebszótár 2002-es kiadásában még nem található arra vonatkozó információ, hogy a közölt német szlengszavak melyik régióban, illetve nemzeti variánsban használatosak.

A vállalkozás kezdeti sikereit látva a PONS kiadó szerkesztősége úgy döntött, hogy az akciót rendszeressé teszi, így 2002-től kezdve minden évben jelentek meg újabb szótárak az újabb felmérések lexikográfiai anyagaival, mintegy „pillanatképet” adva az ifjúsági nyelv éppen aktuális helyzetéről, a legutóbbi a 2010-es PONS-zsebszótár (ADAM et al. 2010). Ebben igen fontos, már a szótár fedőlapján szereplő információ, hogy a szerkesztőség a hozzá beérkezett nyelvi anyagot cenzúrázatlan változatban adja közre. A 2010-es PONS szótár az elsőhöz (a 2002-ben jelentetthez) képest jóval több, összesen 1500 szócikket tartalmaz, s anyagát a német nyelvterület egészéről gyűjti. Ennek megfelelően, ha az adott szó a német nyelv ausztriai változatában fordul elő, azt a címszó melletti A, ha a svájci változatban, azt a címszó melletti CH rövidítés jelzi. Például:

Fotznspangla *m* A Zahnarzt 'fogorvos'; **Creme** *adj* CH Das isch Creme. Das ist bestens. 'Ez csúcs!' (ADAM et al. 2010: 29, 44).

A 2010-es PONS szótár egynyelvű, német–német szótár, tehát nem oszlik részekre, amint azt az első (a 2002-es szótár) esetében láttuk, s a bordó színnel, nagyobb betűmérettel szedett címszavak, illetve kifejezések alatt apróbb betűvel, fekete színben szerepelnek az irodalmi német megfelelőik. A főnevek neméről a szótárirodalomban bevett, latin eredetű, dőlt betűs rövidítések, úgy mint: *m, f, n* tájékoztatnak, a többes számot *pl*, míg a tárgyias igéket *vt*, a tárgyatlan igéket pedig *vi* rövidítésekkel látták el a szerkesztők. A megnyilatkozás, illetve a társalgás során önállóan használható panelek a „Spruch” [’mondás’] kifejezéssel vannak ellátva. Például:

Back Dir ein Eis! *Spruch* Hau ab! Texte mich nicht zu! kb. ’Kopj le! Szűnj meg!’

Des is ma pari. *Spruch* A Das ist mir egal. ’Nekem tök mindegy.’

en Aff ha *Spruch* CH Mensch, het dä en Aff. Mensch, ist er betrunken. ’Na, ez aztán be van nyomva!’ (ADAM et al. 2010: 15, 31, 37).

A PONS azonban nemcsak az ifjúsági nyelv „éves terméséről” számolt be igen lelkiismeretesen, de 2011-ben arra is elérkezettnek látta az időt, hogy a német ifjúsági nyelv immár tízéves, igen gazdag anyagából átfogó válogatást adjon közre. A szóanyag megrostálására MAREIKE GEIB és ANJA STRECKENBACH vállalkoztak. Munkájuk eredményeképpen 2011-re megjelenhetett a PONS „eredeti” és „cenzúrázatlan” német ifjúsági nyelvi szótára⁹, amely tíz év szlengszavait mutatja be témák szerinti elrendezésben (GEIB–STRECKENBACH 2011). Ezek a témák a következők: 1. *Alkohol, Rauchen und die Folgen* ’Alkohol, dohányzás és a következmények’, 2. *Aussehen und Körper* ’Kinézet és test’, 3. *Beleidigungen* ’Sértések’, 4. *Darm und Blase* ’Bél és hólyag’, 5. *Ekliges* ’Undorító dolgok’, 6. *Eltern und andere Erwachsene* ’Szülők és más felnőttek’, 7. *Essen und Trinken* ’Evés és ivás’, 8. *Flirten und Komplimente* ’Udvarlás és bókók’, 9. *Freunde und Freizeit* ’Barátok és szabadidő’, 10. *Fummeln und Sex* ’Dugás és szex’, 11. *Klauen* ’Lopás’, 12. *Kontakt* ’Emberi kapcsolatok’, 13. *Party und Musik* ’Buli és zene’, 14. *Schule und Lehrer* ’Iskola és tanárok’, 15. *Styling und Klammotten* ’Stílus és cuccok’, 16. *Tiere und Kinder* ’Állatok és gyerekek’. A fenti témákon kívül vannak a szótárnak még más részei is, ilyen például mindjárt az első rövidke fejezet (9–12), amely az *Überlebenswortschatz für Eltern* ’Túlélő szókincs szülők részére’ címet viseli, s arra enged következtetni, hogy a szerzők szótáruk összeállításánál a hasznossági szempontoknak is kiemelt figyelmet szenteltek. Ezt a részt rövid, egy oldalas szólisták követik, amelyekből megtudhatjuk,

⁹ Figyelembe véve azt a tényt, hogy az említett szótár a PONS Kiadó gondozásában jelent meg, e sorok írója nem tudja eldönteni, hogy a szóanyagban szereplő olyan szavaknak, mint például a *ponsen* ’egy szónak utánanézni a PONS szótárban’, vagy a *ponsig sein* ’nagy szókincsel rendelkezni’ hitelt adjon-e, esetleg a szerkesztők (vagy épp az adatszolgáltató fiatalok) tréfájának tulajdonítsa-e őket...

hogy melyik az ifjúsági nyelv 10 legbaróbb (16), 10 legcikibb (17), 10 legviccesebb (18) és 10 legundorítóbb szava (19). Ezután következik maga a fentebb felsorolt témák szerint csoportosított szóanyag, majd a szótárat a benne szereplő szavak jegyzéke, az összesen majd ezer (egészen pontosan 977) szót tartalmazó *Glossar* (243–288) zárja. A szótár minden egyes címszava mellett a szófaji hovatartozásról és egyéb grammatikai sajátosságokról (pl. *adj* 'melléknév', főneveknél a nyelvtani nemről: *m, f, nt*, igéknél a tranzitivitásról, intranszitivitásról: *vt, vi*) szóló információkon kívül zárójelben szerepel a szó első feljegyzésének évszáma is, például: **Golfplatz** *m* (2006) golfpálya → 'könnyűvérű/ erkölcstelen lány', 'könnyű préda'. A szótárat helyenként tréfás rajzok is színesítik.

A legfrissebb szlengszótárak között meg kell még említeni a Langenscheidt Kiadó gondozásában CHRISTINA NIEGEL szerkesztésében 2011-ben megjelent *Hä?? Jugendsprache. Unplugged* [He?? Ifjúsági nyelv. Természetesen] című munkát is (NIEGEL 2011), amely a német ifjúsági nyelv legújabb szavaiból válogat. Ugyan az előzőekben tárgyalt két szlengszótár (ADAM et al. 2010, GEIB–STRECKENBACH 2011) és e között több hasonlóság is felfedezhető (például mindegyikük egy évente megjelenő sorozat része, a német nyelvterület egészéről válogatja a fiatalok által beküldött szóanyagot¹⁰, s a csak az adott nemzeti variánsra (ausztriai, svájci) jellemző szavakat külön jelöli, mindegyikükben megtalálhatók a címszóra vonatkozó alapvető nyelvtani információk (a szó neme, száma), sőt, mindegyikükben szerepelnek az egyes szavakat illusztráló tréfás rajzok), a Langenscheidt-féle szótár azonban *t ö b b n y e l v ü* szlengszótár, így nemcsak a címszó irodalmi német, de brit angol, amerikai angol, spanyol és francia megfelelőjét is közli, tehát ha a címszó használatát a szótár példamondattal illusztrálja, ennek fordítását is megtaláljuk az említett nyelveken. Például:

knorke cool, super Dein neues Shirt ist echt knorke. [**király** menő, szuper Az új pólód tök király.]

usa sweet, tight: Your new shirt is really sweet.

br shabby, beast: Your new shirt is really shabby.

usa, br bad-ass

fr top *m, f*, cool *m, f*: Ton nouveau top est trop cool.

s guay *m, f*, chulo *m*, chula *f*: Tu camiseta nueva es super guay. (NIEGEL 2011: 86)

¹⁰ A Langenscheidt-féle szótár anyaga a fiatalok által e-mailen beküldött és a *Das Jugendwort des Jahres* weboldalon (<http://www.jugendwort.de/>) közzétett szavakból áll össze. Az említett oldalon nemcsak a német ifjúsági nyelv legfrissebb szavairól lehet tájékozódni, de szavazni is lehet arra, hogy melyik legyen az adott év legszellemesebb szlengszava. (2008-ban a legtalálósabb szlengszó például a *die Gammelfleischparty* 'a „vén csontok”, azaz a 30-on felüliek bulija' volt, 2009-ben a *hartzten (arbeitslos sein)* 'munkanélkülinek lenni' ige nyert, 2010-ben pedig a 'vmi szintjének az esését/zuhanását' jelentő *das Niveaulimbo* szóra szavaztak a legtöbben.) A szlengszavakat beküldők és a szavazók között a Langenscheidt Kiadó különböző értékes nyereményeket sorsol ki.

A fentebb említett kiadókon (C. H. Beck, PONS, Langenscheidt) kívül még a Duden is foglalkozik a mai német ifjúsági nyelv kutatásával. A hamburgi székhelyű Trendbüro nevű kiadóval közösen PETER WIPPERMANN professzor irányítása alatt és MATTHIAS HORX¹¹ trend- és jövőkutató közreműködésével gyűjtik a fiatalok által beküldött olyan „legújabb” szavakat mint például a *rumschlonden* = wildes Rumgeknutsche 'vad smárolás', a *Haargärtner* = der Friseur 'fodrász' vagy a *Keule* = Kumpel, Freundin 'haver, barát'. Az itt összegyűlt lexikai anyagot a kiadó közlése szerint szótár formájában (vö. WIPPERMANN et al. 2000) rendszeresen publikálják. E lexikográfiai vállalkozás előzményének számít MATTHIAS HORX 1996-os munkája (HORX 1996).

A Duden és a Trendbüro együttműködésének köszönhetően bizonyos időközönként megjelenő *Wörterbuch der Szenesprachen* [Szakzsargonok szótára] a szavakat — az egyes csoportok, vagy bizonyos élethelyzetekben a fiatalabb generáció által használt divatos (többnyire efemer) kifejezéseket — különböző színekkel jelölt témák szerinti csoportosításban közli. Ezek a következők: 1. *Kicks und Funsports* 'Hobbik — mániák, utcai/extrém sportok', 2. *Musik und Popkultur* 'Zene és popkultúra', 3. *Mode, Models, Fashionzones* 'Divat, modellek, divatvilág', 4. *Computerslang und Cyberspace* 'Számítógépes szleng és cyberspace', 5. *Liebe, Sex und Partnerstress* 'Szerelem, szex és a partnerekkel kapcsolatos stressz', 6. *Ausgehen, Abgehen, Abfeiern* 'Szórakozás, bulizás'. A szótár minden szó után kimerítő magyarázatot közöl a szó jelentéséről, utalva a legtöbb esetben a szó eredetére, a németben használatos kifejezést motiváló — szinte mindig angol — kifejezésre is. Ezekben a leírásokban gyakoriak a keresztutalások, amelyek a szövegben piros színnel vannak kiemelve, előttük felfelé mutató nyíllal. Egy címszó gyakran több „téma” alatt is megjelenhet, több ifjúsági „szcénában” is használatos lehet, általában eltérő jelentéssel. Az angol tövet tartalmazó, eredetileg 'teleportál' jelentésű *beamen* szó például, amely eredetileg a Star Trek filmek világából származik, a német számítógépes szlengben 'adatokat átküld' jelentéssel bír, míg a „Szórakozás, bulizás” című fejezetben már: *Ich war total weggebeamt* 'Teljesen el voltam szállva/varázsolva' értelemben találjuk, és arról értesülünk, hogy a hétköznapi világtól való elszakadásnak ezt az élményét nemcsak drogok válthatják ki, hanem akár egy jó szex, egy ütős film, vagy akár egy zúzós dal is (WIPPERMANN et al. 2000: 122, 187).

A fenti szótár szóanyagával kapcsolatban persze megint csak fölmerül az a gyanú (amely a hasonló szótárak és az ifjúsági nyelvet feldolgozó szótárak esetében is gyakori), tudniillik hogy nem teljesen tekinthető autentikusnak. Erre a problémára az ifjúsági szótárak kapcsán egyébként több cikk is felhívja a figyelmet (KLEIN 2001, KNIEP 2010). A fent hivatkozott *Szakzsargonok szótárá-*

¹¹ MATTHIAS HORX honlapján további információk szerezhetők a szerzőről és legújabb műveiről: <http://www.horx.com/>.

val kapcsolatban EHMANN meglehetősen lesújtó véleményt fogalmaz meg, ami azt sugallja, hogy a szótár innen-onnan válogatott „trendi szavak” tetszetős kiállításban közreadott gyűjteménye, amelynek összeállítását nem az olvasók tájékoztatásának igénye, hanem tisztán anyagi szempontok motiválták (EHMANN 2001: 5).

A következő az itt bemutatott szótárak sorában egy trieri mérnök, OLIVER ROSENBAUM német internetes nyelvet feldolgozó lexikona, a *Chat-Slang. (Lexikon der Internet-Sprache)* [Csetszlang. (Az internetnyelv lexikona)] (ROSENBAUM 2001). Az átlagos zsebszótárak méreteivel rendelkező praktikus mű összesen mintegy 4200 fogalom és 4233 rövidítés, illetve betűszó, idióma és emotikon jelentésének magyarázatát tartalmazza. Ezek túlnyomó része természetesen angol eredetű, többnyire hekkerszlangból származó kifejezés, pl. *blarney* (*it's all blarney*) = alles blah, blah... 'ez mind blabla', *bletcherous* = qualig, ekelig, tkp. 'visszataszító' (drága és nem felhasználóbarát szoftverrel kapcsolatban), *blind alley* = Sackgasse, tkp. 'zsákutca': 'olyan link, amely nem vezet sehová', *blind as a bat* = stockblind sein, tkp. 'vak, mint a denevér': 'elsőtétült képernyő', *EOD* — *End Of Discussion* = Ende der Diskussion 'vége a beszélgetésnek', *EOF* — *End Of File* = Ende einer Datei 'fájl vége', *jas* — *just a second* = einen Moment 'egy pillanat', *jaua* — *just another useless answer* = nur eine weitere nutzlose Antwort 'még egy használhatatlan válasz', *otr* — *off the record* = nicht offiziell 'nem hivatalos'. Található azonban a betűszavak között néhány német eredetű kifejezés is, pl. *<handheb>* = ich möchte auch was sagen 'én is szeretnék vmit mondani', *AKLA?* = Alles klar? 'minden világos?', *BSE* = Bin so einsam 'Olyan magányos vagyok', *KV* = Kannste vergessen. 'Felejtsd el!', *LAMINFR!* = Lass mich in Frieden! 'Hagyjál békén!', *LAMITO* = Lach mich tot 'Megszakadok a röhögéstől', *LG* = Liebe Grüße 'Üdv!', *mfG* = mit freundlichen Grüßen 'baráti üdvözlettel'. A 146-tól a 150. oldalig a szótár az emotikonok felsorolását adja, feltüntetve mellettük egyben a jelentést is, pl. +-? = eine große Unsicherheit 'nagy bizonytalanság'. Bár a több mint tízéves szótár anyagának egy része mára már joggal elavultnak tekinthető, a munka egészében véve mégis jó támpontként szolgálhat a német internetes nyelv kutatásához.

A kimondottan az ifjúsági nyelv anyagát közreadó újabb és legújabb szótárraktól mind témájában, mind pedig jellegében eltér PETER WEHLE 1980-as, bécsi nyelvről szóló nagy műve (WEHLE 1980). A mű első részét a bécsi nagyvárosi zsargon eredetét és jellegét nyelvészeti szempontból elemző, illetve a bécsi zsargon használati színtereit és társadalmi hátterét leíró rész (WEHLE 1980: 7–91) teszi ki. A tulajdonképpeni szótár (*Wörterverzeichnis*) mintegy 200 oldalnyi szóanyagot közöl (WEHLE 1980: 93–296) esetenként a használatra vonatkozó utasításokkal, szemléletes példákkal, igen gyakran a szó eredetére vonatkozó magyarázatokkal (a mérvadó szóeredet-megjelölés mellett a szerző némely esetben népetimológiai magyarázatot is hoz), sajnos azonban apróbetűs, meglehető-

sen nehezen olvasható szedéssel. A lap jobb oldalán találjuk a bécsi zsargon szavait, a bal oldalon az irodalmi német megfelelőt vagy megfelelőket, esetleges magyarázatokat és példákat. A bécsi zsargonszavak vélhető etimológiai forrása dőlt betűs szedéssel van jelölve. Pl.:

Marie 'Geld' v. zigeunerisch maro = Brot, so erklärte Wolf diesen Begriff in seinem Rotwelsch-Wörterbuch, andere glauben an eine Soldatenbraut Namens Marie, die ihrem Liebsten Geld zu-steckte; H kennt Marie in der Bedeu-tung Geld noch nicht (1783); heute hat dieser Ausdruck weit über Wiens Grenzen hinaus Geltung.	Marie 'pénz' a cigány maro = kenyér, így magyarázza Wolf ezt a fogalmat német tolvajnyelvi szótárában, mások úgy tartják, hogy egy katona Marie ne-vű barátnője adott pénzt a kedvesének, Hügel nem ismeri a Marie szót 'pénz' jelentésben (1783), ma ez a kifejezés messze Bécs határain túl használatban van.
--	---

(WEHLE 1980: 205)

PETER WEHLE szóban forgó könyve — bár alapvetően ismeretterjesztő munkáról van szó — máig alpműnek számít a bécsi városi zsargonnal foglalkozók körében.

A bécsi városi zsargonról szóló szótárak között föltétlenül megemlítendő ALBERT PETRIKOVITS 1986-os (tehát az általunk kijelölt korszakhoz tartozó, ennek ellenére azonban mégis antikváriumi ritkaságnak számító munkája), amely egyrészt csoportnyelvi, mivel a tolvajok, a prostituáltak és futtatóik nyelvét¹² dolgozza föl, másrészt hangsúlyozottan regionális, hiszen ezt kizárólag a bécsi nyelvre vonatkozóan teszi (PETRIKOVITS 1986). A szótár a csoportnyelvi szavak és kifejezések német nyelvi megfelelőit hozza, esetenként tömör, definíciószerű magyarázatokkal.

Az eddig tárgyalt bécsi nyelv anyagát bemutató szótárak közül a legújabb és filológiai szempontból a legprecízebb ROBERT SEDLACZEK *Wörterbuch des Wienerischen* [A bécsi nyelv szótára] című, 2011-ben megjelent, már hivatkozott munkája. Ez a szerző ausztriai német szótára (SEDLACZEK 2011a) anyagának egy részére épül, a két — a sajtóban méltán igen pozitív visszhangot kiváltott (R. LÖFFLER 2011: 80) — mű tulajdonképpen kiegészíti egymást, igen nagy hasonlóságot mutat nemcsak a művek külső megjelenése, hanem a szócikkek kidolgozásának módja is. A bécsi szerző nyelvészdoktor, újságíró-publicista, a *Wiener Zeitung* nyelvészeti rovatának állandó munkatársa, több nyelvészeti tárgyú munka szerzője. Az itt hivatkozott bécsi nyelv szótára — amely több mint 300 oldalas munka — a bécsi nagyvárosi zsargon vagy 1000 szavának jelentését hozza a

¹² Ennek a csoportnyelvnek számos kifejezése előfordul JOSEFINE MUTZENBACHER: *Die Lebensgeschichte Einer Wienerischen Dirne. (Von Ihr Selbst Erzählt)* [Egy bécsi kurva élettörténete. (Saját elbeszélésében)] (Wien, 1906) című művében; magyar nyelven: JOSEFINE MUTZENBACHER: *Egy kis bécsi kurva emlékezései*. Budapest : NewMark–PolgART Kiadó, 2002, Tandori Dezső fordítása.

velük alkotott leggyakoribb kifejezések irodalmi német megfelelőjével, s minden esetben filológiai pontossággal ismerteti az adott szó etimológiáját is. Pl.:

powidln [tschech. povidali = sprechen]: 1. tschechisch sprechen, 2. mit tschechischem Akzent sprechen. **powidln** [cseh povidali = beszél]: 1. csehül beszél, 2. cseh akcentussal beszél.

(SEDLACZEK 2011b: 202)

A szótár végén megtalálható a kötetben szereplő nyelvészeti kifejezések rövid listája, azok az irodalmi források, amelyekből a szavak használatát illusztráló példák származnak, valamint a szótár összeállításához felhasznált nyelvészeti szakirodalmi jegyzék.

Az összes eddigi szótártól eltér RICHARD WEIHS *Wiener Witz. (Der Schmähführer)* [Bécsi vicc. (Vicckalauz)] című munkája (WEIHS 2002), amely nem szavakat közöl betűrendbe szedve, hanem állandósult kifejezéseket, „bemondásokat”, szokásmondásokat, bécsi viccek és anekdoták közszájon forgó poénjait, valamint ezek irodalmi német megfelelőjét, illetve fordítását témák szerinti elrendezésben. Valójában már a mű címe is bővebb magyarázatot kíván, hiszen maga a címben szereplő *Schmäh* — kultúrszó lévén — jószerével lefordíthatatlan. Jelent egyrészt ’becsapást, átverést, olcsó trükköt’, talán a legpontosabb magyar megfelelője ebben az értelemben az ’umbulda’ lehetne, másrészt jelent ’viccet, frappáns mondást, aranyköpést, sztorit’ is. Ez utóbbi értelemben külön kategóriát képez az ún. *wiener Schmäh*, amelynek szó szerinti jelentése ’bécsi vicc’ lehet, valójában azonban sokkal több ennél (erről l. PÁTRÓVICS 2005: 184, SEDLACZEK 2011b: 231–232). A kötet összesen 1333 frappáns mondást, vagy inkább „poént” tartalmaz (a bécsi nyelv ebben az értelemben a *Wuchtel* szót használja, amely az eredetileg ’bukta’ jelentésű *Buchtel* szó bécsies változata, s amelynek számos jelentése közül az egyik a ’vicc, poén’), mellettük minden esetben akkurátusan feltüntetve az irodalmi német változatot. Pl.:

In meine Aug’n san des kane Dutt’ln, sundan bessare Gös’ndipp’ln!

Meiner Ansicht nach handelt es sich hierbei nicht um Brüste, sondern um Gelsenstiche. ’Szerintem ezek nem mellek, hanem szűnyogcsípések.’

Raaz mi net, du Häuslrotz — sunst reast glei Rotz und Wossa!

Provoziere mich nicht, du Klosettratte — ansonsten wirst du gleich dermaßen heulen, dass sich Nasenschleim und Tränenflüssigkeiten freudig miteinander vermengen! ’Ne provokálj, te patkány, mert mindjárt úgy fogsz üvölni, hogy taknyod nyálad összefolyik!’

(WEIHS 2002: 74, 85)

A munka a felsorolt témák szempontjából igen sokoldalú: megtaláljuk közöttük a „finom”, úri társaságban divatos vicceket és szokásmondásokat, az étkezéshez kötődő, az állatokhoz kötődő, a háztartással, a vallással, a szerelmi élettel

kapcsolatos bemondásokat, illetve a durva és a disznó vicceket, valamint a különféle életbölcseket és a halállal kapcsolatos szólásokat egyaránt.

* * *

A jelen tanulmány a német szlengként értelmezett tolvaj-, diák- és ifjúsági nyelv, illetve a berlini és a bécsi nagyvárosi zsargon lexikográfiájáról és a témához szorosan kapcsolódó szakirodalomról adott vázlatos áttekintést, három nagyobb korszakra bontva a német szlengkutatás időszakát a kezdetektől napjainkig (azaz 2011-ig). Az előzőekben elmondottaknak megfelelően a vizsgálódásból — egy PONS és egy Langenscheidt által kiadott mű kivételével — kimaradtak a két- vagy többnyelvű szlengszótárak és nem esett szó bővebben a kimondottan csak regionális szókincset, szakzsargonokat vagy vulgarizmusokat feldolgozó művekről sem, bár ilyen művekre vonatkozó információk és adatok bőven találhatóak a megjegyzésekben, illetve a bibliográfiában. A leírásban szándékoltan több figyelmet kaptak az aktuálisabb, tehát az újabb és a legújabb szlenggel foglalkozó munkák. Az itt közreadott tanulmány remélhetőleg segítségére lesz majd a téma iránt érdeklődő nyelvészeknek, — főként a germanistáknak.

Irodalom

- ADAM, KARIN et al. (2010): *Wörterbuch der Jugendsprache. (Das Original)* [Az ifjúsági nyelv szótára. (Az igazi)]. Stuttgart : PONS GmbH.
- AMAN, REINHOLD (1996): *Bayrisch-Österreichisches Schimpfwörterbuch. (Lexikon der Schimpfwörter Psychologisch-sprachliche Einführung in das Schimpfen. Die bayrisch-österreichische Sprache)* [Bajor-osztrák szitokszótár. (A szitokszavak lexikona. Pszichológiai-nyelvi bevezető a szitkozódásba. A bajor-osztrák nyelv)]. 3. kiadás. München : Hugendubel.
- ANDROUTSOPOULOS K., JANNIS (1998): *Deutsche Jugendsprache. (Untersuchungen zu ihren Strukturen und Funktionen)* [A német ifjúsági nyelv struktúráinak és funkcióinak kutatása]. Frankfurt am Main : Peter Lang.
- ANDROUTSOPOULOS K., JANNIS-KEIM, INKEN (2000): „Hey Lan, isch geb dir konkret Handy”. (*Deutsch-türkische Mischsprache und Deutsch mit ausländischem Akzent: wie Sprechweisen der Straße durch die Medien populär werden*) [„Hé csávókám, adok neked egy baró mobilt”. (Német-török kevert nyelv idegen akcentussal: hogyan válik az utca nyelve népszerűvé a média által)]. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* Nr. 21., 26. Januar 2000. 13.
- AUGENSTEIN, SUSANNE (1998): *Funktionen von Jugendsprache. (Studien zu verschiedenen Gesprächstypen des Dialogs Jugendlicher mit Erwachsenen)* [A fiatalok nyelvének funkciói. (Tanulmányok a fiatalok felnőttekkel folytatott dialógusának társalgási típusairól)]. Germanistische Linguistik 192. Tübingen : Max Niemeyer Verlag.

- AUGUSTIN, CHRISTOPH FRIEDRICH BERNHARD (1795): Idiotikon der Burschensprache [A diáknyelv idiotikona]. In: *Bemerkungen eines Akademikers über die Stadt Halle und dessen Bewohner, in Briefen, nebst einem Anhang, enthaltend die Statuten und Gesetze der Friedrichs-Universität, ein Idiotikon der Burschensprache, und den so genannten Burschenkonvent*. Quedlinburg : Germanien.
- AVÉ-LALLEMANT, FRIEDRICH CHRISTIAN BENEDICT (1858–1864): *Das Deutsche Gaunertum in seiner sozial-politischen, literarischen und linguistischen Ausbildung zu seinem heutigen Bestande* [A német tolvajvilág mai állapotának szociális-politikai, irodalmi és nyelvi kialakulása]. I–IV. kötet. Wiesbaden–Olms : Sachier. [III. Jüdischdeutsche Grammatik, Rotwelschquellen, jüdisch dt. Literatur..., IV. Brockhaus, Leipzig, Jüdisch-deutsches Wörterbuch.]
- BEYERL, BEPPO–HIRTNER, KLAUS–JATZEK, GEORG (2002): *Wienerisch das andere Deutsch* [A bécsi nyelv, a másfajta német]. (Kauderwelsch 78). Bielefeld : Reise Know-How Verlag Peter Rump GmbH.
- BICHEL, ULF (1980): *Umgangssprache* [Köznyelv]. In: ALTHAUS, PETER–HENNE, HELMUT–WIEGAND, HERBERT ERNST szerk.: *Lexikon der germanistischen Linguistik. II. kötet*. Tübingen : Max Niemeyer Verlag. 379–383.
- BOEHNCKE, HEINER–JOHANNISMEIER, ROLF (1987): *Das Buch der Vaganten. (Spieler, Huren, Leutbetrüger)* [Csavargók könyve. (Játékosok, kurvák, szemfényvesztők)]. Köln : Prometh Verlag.
- BORBEIN, VOLKER (1995): *Menschen in Deutschland. (Ein Lesebuch für Deutsch als Fremdsprache)* [Emberek Németországban. (Olvasókönyv németet mint idegen nyelvet tanulók számára)]. Szerk. GERDES, MECHTHILD. Berlin–München–Wien–Zürich–New York : Langenscheidt.
- BULLMANN, TOM (1998): Jugendsprache nicht nur „affengeil“ [Az ifjúsági nyelv nem csak „király”]. *Neue Osnabrücker Zeitung* 1. Februar 1998: 13.
- BURK, BRIGITTE (1993): *Schwäbisch gschimpft. (Dreckete Wörter und Sprüche von A–Z)* [Svábul szitkozódva. (Mocskos szavak és mondások A-tól Z-ig)]. Frankfurt am Main : Eichborn Verlag.
- BUSEMANN, ADOLF HERMANN HEINRICH (1925): *Die Sprache der Jugend als Ausdruck der Entwicklungsrythmik. (Sprachstatistische Untersuchungen)* [Az ifjúság nyelve mint a fejlődési ritmika kifejezése. (Nyelvtisztikai kutatások)]. Jena : Verlag von Gustav Fischer.
- BUSEMANN, ADOLF szerk. (1969): *Zur Sprache des Kindes* [A gyermek nyelvéről]. HELMERS, HERMANN (szerk.) Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft. 1–59.
- CYFFKA, ANDREAS et al. szerk. (2002): *Wörterbuch der Jugendsprache. (Deutsch–Englisch–Französisch–Spanisch)* [Diáknyelvi szótár. Német–angol–francia–spanyol]. Stuttgart : PONS–Ernst Klett Sprachen GmbH.
- CSERESNYÉSI LÁSZLÓ (2004): *Nyelvek és stratégiák (avagy a nyelv antropológiája)*. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXVII.) Budapest : Tinta Könyvkiadó.
- DEWITZ, CHRISTIAN (2001): *Y-Reisen. (Der kleine Bundeswehr-Ratgeber)* [Katonai járművön. (Kis Bundeswehr-tanácsadó)]. Königswinter : Heel.
- DÖRIG, URS (1993): *Hoi + Hallo Schweizer-Deutsch für Alle* [Hoi + Hallo Svájci német mindenkinek]. Bad Ragaz : Sidus-Verlag.
- DÜRSCHIED, CHRISTA–SPITZMÜLLER, JÜRGEN szerk. (2006): *Zwischentöne. (Zur Sprache der Jugend in der Deutschschweiz)* [Árnyalatok. (A svájci német fiatalok nyelvéről)]. Zürich : Verlag Neue Zürcher Zeitung.

- EBNER, JAKOB (1980): *Wie sagt man in Österreich? (Wörterbuch der Österreichischen Besonderheiten)* [Hogy mondjuk Ausztriában? (Az osztrák sajátosságok szótára)]. (Duden Taschenbücher). Mannheim–Wien–Zürich : Duden.
- EHMANN, HERMAN (1991): *affengeil. (Ein Lexikon der Jugendsprache)* [király. (Az ifjúsági nyelv lexikona)]. München : Verlag C.H. Beck
- EHMANN, HERMAN (1992): *Jugendsprache und Dialekt. (Regionalismen im Sprachgebrauch von Jugendlichen)* [Ifjúsági nyelv és nyelvjárás. (Regionalizmusok a fiatalok nyelvhasználatában)]. Opladen : Westdeutscher Verlag.
- EHMANN, HERMAN (1996): *oberaffengeil. (Neues Lexikon der Jugendsprache)* [zsírki-rály. (Az ifjúsági nyelv új lexikona)]. München : Verlag C.H. Beck
- EHMANN, HERMAN (2001): *Voll konkret. (Das neueste Lexikon der Jugendsprache)* [Tök konkrét. (Az ifjúsági nyelv legújabb lexikona)]. München : Verlag C. H. Beck.
- EHMANN, HERMAN (2009): *Endgeil. (Das voll konkrete Lexikon der Jugendsprache)* [Csúcs. (Az ifjúsági nyelv tök konkrét lexikona)]. München : Verlag C. H. Beck.
- EILENBERGER, RUDOLF (1910): *Pennälersprache. (Entwicklung, Wortschatz und Wörterbuch)* [Középiskolai diáknyelv. (Fejlődés, szókincs, szótár)]. Straßburg : K. J. Trübner.
- ERNST, PETER (2004): *Germanistische Sprachwissenschaft* [Germán nyelvtudomány]. Wien : Facultas Verlags- und Buchhandels AG WUV.
- FRANKE, HELGA (2000a): Schnell reagiert [Gyorsan reagált]. *Frankfurter Rundschau* 1. August 2000: 33.
- FRANKE, HELGA (2000b): OVB kippen Werbekampagne in „Kanak sprach”. [Reklám-kampány a bevándorlók nyelvén]. *Frankfurter Rundschau* 1. August 2000: 34.
- FRANKE, WILHELM (1990): *So red't der Berliner. (Ein lustiger Sprachführer)* [Így beszél a berlini. (Vidám nyelvi kalauz)]. 14. kiadás. Berlin : Arani Verlag.
- FREIDANK, MICHAEL (2001): *Kanakisch–Deutsch. (Dem krassen Sprachbuch über-haupt)* [Kanakisch–német. (A létező legdurvább nyelvkönyv)]. Frankfurt am Main : Eichborn AG.
- FRÜNDT, HERMANN–FRÜNDT, HANS-JÜRGEN (2001): *Plattdüütsch das echte Norddeutsch* [Alnémet, az igazi északnémet]. Kauderwelsch 120. Bielefeld : Reise Know-How Verlag Peter Rump GmbH.
- GEBAUER, JÜRGEN–KRENZ, EGON (1989): *Maritimes Wörterbuch* [Tengerészeti szótár]. Berlin : Militärverlag der DDR.
- GEIB, MAREIKE–STRECKENBACH, ANJA (2011): *Wörterbuch der Jugendsprache. (Das Original — Unzensiert)*. [Az ifjúsági nyelv szótára. (Az igazi — cenzúrázatlan)]. Stuttgart : PONS GmbH.
- GENTHE, ARNOLD (1892): *Deutscher Slang. (Eine Sammlung familiärer Ausdrücke und Redensarten)* [Német szleng. (Familiáris kifejezések és beszédfordulatok gyűjtemé-nye)]. Strassburg : Trübner.
- GIRTLE, ROLAND (1998): *Rotwelsch* [Német tolvajnyelv]. Wien–Köln–Weimar : Böhlau.
- GÖTZE, ALFRED (1928): *Deutsche Studentensprache* [Német egyetemi nyelv]. Berlin : Sprachverein
- HAHN, WALTER VON (1980): Fachsprachen [Szaknyelvek]. In: ALTHAUS, PETER–HENNE, HELMUT–WIEGAND, HERBERT ERNST szerk.: *Lexikon der germanistischen Linguistik. II. kötet*. Tübingen : Max Niemeyer Verlag. 390–395.
- HAHN, SILKE (1993): Vom Halbstarcken bis zum Hausbesetzer. (Jugend und Jugendsprache in der Bundesrepublik) [A huligánoktól a házfoglaló fiatalokig. (Ifjúsági nyelv a

- Szövetségi Köztársaságban)]. *Deutschunterricht für Ungarn*, 11/1993 ZS des Ungarischen Deutschlehrerverbandes. 21–35.
- HALBEDL, CLAUDIA (2010): *Bairisch für Anfänger* [Bajor kezdőknek]. Berlin–München : Langenscheidt.
- HAMMER, JULIE (szerk.) (2002): *Das neue berliner Schimpfwörterbuch* [Az új berlini szitokszótár]. Berlin : Haude & Spenersche Verlagsbuchhandlung GmbH.
- HEINEMANN, MARGOT (1989): *Kleines Wörterbuch der Jugendsprache* [Az ifjúsági nyelv kis szótára]. Leipzig : Bibliographisches Institut.
- HENNE, HELMUT (1980) Jugendsprache und Jugendsprache [Az ifjúság és nyelve és nyelvei]. In: HENNE, HELMUT–STEGGER, HUGO szerk.: *Dialogforschung. Sprache der Gegenwart* (Jahrbuch des Instituts für Deutsche Sprache 54). Düsseldorf : Institut für deutsche Sprache. 371–382.
- HENNE, HELMUT (1986) *Jugend und ihre Sprache* [Az ifjúság és nyelve]. Berlin–New York : W. de Gruyter.
- HENNE, HELMUT–OBJARTEL, GEORG szerk. (1984): *Bibliothek zur historischen deutschen Studenten- und Schülersprache*. [A történelmi német egyetemi és középiskolai diáknyelv könyvtára]. I–VI. Berlin–New York : W. de Gruyter.
- HIETSCH, OTTO (2000): *From „anbandeln” to „Zwetschkenknödel”*. (*An Austrian Lexical and Cultural Guide*) [Az „anbandeln”-től a „Zwetschkenknödel”-ig. (Osztrák lexikai és kulturális kalauz)]. Innsbruck–Wien : Tyrolia-Verlag.
- HOLGER, GERTZ (2000): Die Macht der krassen Worte [A menő szavak hatalma]. *Süddeutsche Zeitung* 19. April 2000: 3.
- HORN, PAUL (1898): *Die deutsche Soldatensprache* [A német katonai nyelv]. 1. kiadás. (2. kiadás: Gießen : Alfred Töppelmann, 1905; utánnomás: Wolfenbüttel : Melchior Verlag, 2010.)
- HORX, MATTHIAS (1996): *Trendwörterlexikon* [Trendsavak lexikona]. Hamburg : Econ.
- HUMANN, KLAUS (2002a): *Englisch schimpfen. (Beleidigungen, Flüche, Sauereien)* [Angolul szitkozódni. (Sértések, káromkodások, disznóságok)]. Frankfurt am Main : Eichborn Verlag.
- HUMANN, KLAUS (2002b): *Italienisch schimpfen. (Beleidigungen, Flüche, Sauereien)* [Olaszul szitkozódni. (Sértések, káromkodások, disznóságok)]. Frankfurt am Main : Eichborn Verlag.
- HUTTERER MIKLÓS (1986): *A germán nyelvek*. Budapest : Gondolat Kiadó.
- IKER BERTALAN (szerk.) (2007): *Vigyázz, német!* Szeged : Berlitz Kiadó–Grimm Kiadó.
- JÄGER, SIEGFRIED (1980): Standardsprache [Sztenderd nyelv]. In: ALTHAUS, PETER – HENNE, HELMUT–WIEGAND, HERBERT ERNST szerk.: *Lexikon der germanistischen Linguistik. II. kötet*. Tübingen : Max Niemeyer Verlag. 375–379.
- JÜTE, ROBERT (1988): *Abbild und Soziale Wirklichkeit des Bettler- und Gaunertums zu Beginn der Neuzeit: Sozial-, mentalitäts- u. sprachgeschichtl. Studien zum Liber vagatorum (1510)* [A koldusok és tolvajok képe és a szociális valóság az újkor kezdetén: szociológiai, szellemiségre vonatkozó és nyelvészeti tanulmányok a Liber vagatorumról (1510)]. Köln–Wien : Böhlau.
- KAISER, ALFONS (1997): Und ich so: Cool! Und er so: Hä? (Produktive Wortbildung und grammatische Selbständigkeit: wie die Jugend die Sprache erobert: eine linguistische Untersuchung) [És én erre: király! És erre ő: he? (Produktív szóképzés és grammatikai önállóság: hogyan hódítja meg az ifjúság a nyelvet: nyelvészeti kutatás)]. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 18. Dezember 1997: 13.

- KIAULEHN, WALTHER (1985): *Der richtige Berliner. (In Wörtern und Redensarten)* [Az igazi berlini. (Szavakban és szólásokban)]. München : Verlag C. H. Beck.
- KINDLEBEN, CHRISTIAN FRIEDRICH (1781): *Studenten-Lexikon* [Egyetemi hallgatók lexikona]. Halle (Saale).
- KLAPPENBACH, RUTH (1980): *Studien zur modernen deutschen Lexikographie* [Tanulmányok a mai német lexikológia köréből]. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company.
- KLEIN, WOLF PETER (2001): Konstruierte Sprache in den Wörterbüchern der Jugendsprache. (Hornies in der Aufrisszone) [Kitalált nyelv az ifjúsági nyelvi szótárakban. (Beindult srácok a hűspiacon)]. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 11. April 2000: 5.
- KLOSS, GEORG FRANZ BURGHARD (1931): *Das Idiotikon der Burschensprache. (Herausgegeben mit einer Einführung von Carl Manfred Frommel)* [A diáknyelv idiotikona. (Carl Manfred Frommel bevezetőjével kiadva)]. Frankfurt am Main : Verlag der Deutschen Corpszeitung.
- KLUGE, FRIEDRICH (1901): *Rotwelsch. (Quellen und Wortschatz der Gaunersprache und der verwandten Geheimsprachen. Rotwelsches Quellenbuch)* [A német tolvajnyelv. (A német tolvajnyelv és a vele rokon titkos nyelvek forrásai és szókinése. A német tolvajnyelv forrásainak könyve)]. Straßburg : Trübner.
- KNIEP, SARAH (2010): Jugendwort des Jahres: spricht die Jugend ihre eigene Sprache? [Az év ifjúsági szava: beszél az ifjúság a saját nyelvét?] *Hannoversche Allgemeine* 29.11.2010. URL: <http://www.haz.de/Nachrichten/ZiSH/Uebersicht/Jugendwort-des-Jahres-spricht-die-Jugend-ihre-eigene-Sprache>.
- KOPEČNÝ, ANGELIKA (1980): *Fahrende und Vagabunden. (Ihre Geschichte, Überlebenskünste, Zeichen und Straßen)* [Utazók és csavargók. (Történetük, túlélési technikáik, jelek és útjaik)]. Berlin : Verlag Klaus Wagenbach.
- KOTLORZ, TANJA (1997): „Da sag' ich nur: würg!” (Ein Wissenschaftler verteidigt die Jugendsprache: Mittel zur Abgrenzung) [Csak azt mondom: fulladj meg! (Egy tudós védelmébe veszi az ifjúsági nyelvet: az elhatárolódás eszköze)]. *Die Welt* 27. August 15.
- KOVÁCSOVÁ, ELEONÓRA–MICHALUS, ŠTEFAN (1989): *Rakúšania to povedia (aj) ináč. (Nemčina zo všetkých strán)* [Az osztrákok másképp (is) mondják. (A német nyelv minden oldalról)]. Bratislava : Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo.
- KÖNIG, WERNER (1978): *dtv-Atlas zur deutschen Sprache. (Tafeln und Texte mit Mundart-Karten)* [A német nyelv dtv-atlasza. (Táblázatok és szövegek nyelvjárási térképekkel)]. München : Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG.
- KÖVECSÉS ZOLTÁN (1997): Az amerikai szleng. In: KIS TAMÁS szerk.: *A szlengkutatók útjai és lehetőségei.* (Szlengkutatók 1.) Debrecen : Kossuth Egyetemi Kiadó. 7–39.
- KRÄMER, WALTER (2000): *Modern Talking auf Deutsch. (Ein populäres Lexikon)* [Modern Talking németül. (Népszerű lexikon)]. München : Piper Verlag GmbH.
- KÜPPER, HEINZ (1963–1966): *Wörterbuch der deutschen Umgangssprache* [A német köznyelv szótára]. I–IV. Hamburg : Claassen.
- KÜPPER, HEINZ (1970): *Am A... der Welt. (Landserdeutsch 1939–1945)* [S...gemvégén. (Katonanyelv 1939–1945)]. Hamburg : Claassen.
- KÜPPER, HEINZ (1986): *Von Anschiss bis Zwitschergemüse. (Das Bundessoldatendeutsch von A–Z)* [A lebaszástól a rizsáig. (A nyugatnémet katonai nyelv A-tól Z-ig)]. Lizenzausgabe. München : Heyne.
- LÖFFLER, HEINRICH (1985): *Germanistische Soziolinguistik* [Germanisztikai szociolingvisztika]. Berlin : Erich Schmidt Verlag.

- LÖFFLER, ROBERT (2011): *Tagebuch* [Napló]. *Kronen Zeitung* 24. April 2011: 80.
- MAGENAU, DORIS (1964): *Die Besonderheiten der deutschen Schriftsprache in Luxemburg und in den deutschsprachigen Teilen Belgiens*. [A német irodalmi nyelv sajátosságai Luxemburgban és Belgium németajkú részén]. Mannheim : Bibliographisches Institut.
- MARCUS, HANS (1962): *Zum Twen-Deutsch* [A huszonévesek németjéről]. *Zeitschrift für deutsche Wortforschung* 18: 151–159.
- MATRAS, YARON szerk. (1998): *The Romani Element in Non-Standard Speech* [A romani elem a nem sztenderd beszédben]. Wiesbaden : Harrassowitz Verlag.
- MAUSSER, OTTO (1917): *Deutsche Soldatensprache. (Ihr Aufbau und ihre Probleme)* [A német katonanyelv. (Felépítése és problémái)]. (Trübners bibliothek 9). Straßburg : K. J. Trübner.
- MEIER, JOHN (1894): *Hallische Studentensprache. (Eine Festgabe zum zweihundertjährigen Jubiläum der Universität Halle)* [A hallei egyetemi nyelv. Ünnepi ajándék a Hallei Egyetem 200 éves jubileumára]. Halle : Universität Halle.
- MEYER, KURT (1989): *Wie sagt man in der Schweiz? (Wörterbuch der schweizerischen Besonderheiten)* [Hogy mondják Svájcban? (A svájci sajátosságok szótára)]. Mannheim–Wien–Zürich : Dudenverlag.
- MENTRUP, WOLFGANG–KÜHN, PETER (1980): *Deutsche Sprache in Österreich und in der Schweiz* [Német nyelv Ausztriában és Svájcban]. In: ALTHAUS, PETER–HENNE, HELMUT–WIEGAND, HERBERT ERNST szerk.: *Lexikon der Germanistischen Linguistik. II. kötet*. Tübingen : Max Niemeyer Verlag. 527–536.
- MÖHN, DIETER (1980): *Sondersprachen [Rétegnyelvek]*. In: ALTHAUS, PETER–HENNE, HELMUT–WIEGAND, HERBERT ERNST szerk.: *Lexikon der germanistischen Linguistik. II. kötet*. Tübingen : Max Niemeyer Verlag. 384–390.
- MÖLLER, KLAUS-PETER (2000): *Der wahre E. (Wörterbuch der DDR-Soldatensprache)* [Az igazi öreg. (A keletnémet katonai nyelv szótára)]. Berlin : Lukas Verlag.
- MUHR, ROBERT (1993): *Reader. (Österreichisches Deutsch kennen lernen)* [Szöveggyűjtemény. (Ismerkedjünk meg az ausztriai némettel)]. Graz : Karl-Franzens-Universität.
- MUNSKE, HORST et al. szerk. (1988): *Deutscher Wortschatz* [A német szókincs]. Berlin–New York : de Gruyter.
- MÜLLER-THURAU, CLAUS PETER (1984): *Lass uns mal 'ne Schnecke angraben. (Sprache und Sprüche der Jugendszene)* [Gyere, szedjünk föl egy csajt. (A fiatalok világának nyelve és mondásai)]. Düsseldorf–Wien : Econ Verlag.
- MÜLLER-THURAU, CLAUS PETER (1985): *Lexikon der Jugendsprache* [Az ifjúsági nyelv lexikona]. Düsseldorf–Wien : Econ Verlag.
- NEULAND, EVA (2008): *Jugendsprache: eine Einführung* [Az ifjúsági nyelv: bevezetés]. Tübingen : UTB für Wissenschaft–A Francke Verlag.
- NIEGEL, CHRISTINA (2011): *Hä?? Jugendsprache. Unplugged. (Deutsch–Englisch–Spanisch–Französisch)* [He?? Ifjúsági nyelv. Természetesen. (Német–angol–spanyol–francia)]. Berlin–München : Langenscheidt KG.
- OSTWALD, HANS (1906): *Rinnsteinsprache. (Lexikon der Studenten-, Gauner-, Dirnen-, und Landstreichersprache)* [Útszéli nyelv. (A diákok, a tolvajok, az utcanők és a csavargók nyelvének lexikona)]. Berlin : Harmonie Verlagsgesellschaft.
- ÖW. 1991 = FUSSY, HERBERT–STEINER, ULRIKE (szerk.) *Österreichisches Wörterbuch* [Osztrák szótár]. 37., átdolgozott kiadás. Wien : Österreichischer Bundesverlag.

- PANIZZOLO, PAOLO (1982): *Die Schweizerische Variante des Hochdeutschen* [Az irodalmi német nyelv svájci változata]. Marburg : Elwert.
- PANTEA-KEINTZEL, CECILIA (2001): *Wierderbuch Lëtzebuergesch–Ungaresch Ungaresch–Lëtzebuergesch* [Luxemburgi német–magyar, magyar–luxemburgi német szótár]. Luxembourg : Imprimerie Centrale.
- PAPE, SABINE (1970): Bemerkungen zur so genannten Teenager- und Twensprache [Megjegyzések az úgynevezett tinédzserek és huszonévesek nyelvéhez]. *Muttersprache* 80: 368–377.
- PAULI, STEPHANIE (2010): „Ey Alter, du bist voll der Wort-Checker!” (*Jugendsprache: eine empirische Untersuchung der Spracheinstellungen von Jugendlichen und Erwachsenen*) [„Hé, öreg, te vagy ám az igazi szócsekkoló!” (Az ifjúsági nyelv: empirikus kutatás a fiatalok és a felnőttek nyelvi attitűdjeiről)]. Hamburg : trendition GmbH.
- PÁTRÓVICS PÉTER (2004): *Német szlengszótár*. Budapest : Anno Kiadó.
- PÁTRÓVICS PÉTER (2005): *Német kulturális és országismereti kislexikon*. Debrecen : Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft.
- PETRIKOVITS, ALBERT (1986): *Die Wiener Gauner-, Zuhälter-, und Dirnensprache* [A bécsi tolvajok, stricik és utcanők nyelve]. Wien : Böhlau.
- POLENZ, PETER VON (1988): 'Binnendeutsch' oder plurizentrische Sprachkultur? (Ein Plädoyer für Normalisierung in der Frage der 'nationalen Varietäten') [Németországi német nyelv vagy pluricentrikus nyelvi kultúra? (Védőbeszéd a normalizálás érdekében a nemzeti variánsok kérdésében)]. *Zeitschrift für Germanische Linguistik*, H 2. 198–218.
- POLENZ, PETER VON (1990): Nationale Varietäten der deutschen Sprache [A német nyelv nemzeti variánsai]. *International Journal of the Sociology of Language* 83: 5–38.
- PONS (2002): *PONS-Wörterbuch der Schweizer Jugendsprache* [A svájci ifjúsági nyelv PONS-szótára]. Zug : Klett und Ballner Verlag.
- PROSINGER, WOLFGANG (1984): *Das rabenstarke Lexikon der Szene-Sprache. (Der große Durchblick für alle Freaks, Spontis, Schlaffis, Softies, Flipper und Hänger sowie deren Verwandte und sonstige Fuzzis)* [A csoportnyelvek legállatibb lexikona. (A legnagyobb áttekintés minden örült, hétalvó, puhány, gizda, fan valamint ezek rokonai és egyéb divatmajmok számára)]. Frankfurt am Main : Eichborn Verlag.
- RABBEN, ERNST (1906): *Die Gaunersprache (chochum loschen) besammelt und zusammengestellt aus der Praxis — für die Praxis*. [Tolvajnyelv (az okosok nyelve) a gyakorlatban gyűjtött és gyakorlati célra összeállított]. Hamm : Breer und Thiemann.
- RAGOTZKY, CHRISTOPH BERNHARD (1831): *Der flotte Bursch oder neueste durchaus vollständige Sammlung von sämtlichen jetzt gebräuchlichen burschicosen Redensarten und Wörtern, so wie eine genaue Aufführung aller Sitten und Gebräuche, welche bei Comitaten, Aufzügen, Wein-, Bier- und Fuchskommerschen oder sonstigen solennen Festivitäten vorkommen und streng beobachtet werden müssen* [Az ügyes fiú, avagy az összes jelenleg használatos diáknyelvi kifejezés és szó legújabb és teljes gyűjteménye, valamint azoknak a szokásoknak a pontos bemutatása, melyek a felvonulásokon, a sör- vagy borivással egybekötött diákegyesületi multságokon, gólya-avatásokon és egyéb ünnepi alkalmakkor előfordulnak és gondos figyelmet kívánnak]. Leipzig : K. n.
- REIHER, RUTH (1995): Deutsch–deutscher Sprachwandel [Német–német nyelvi változás]. In: REIHER, RUTH szerk.: *Sprache in Konflikt. (Zur Rolle der Sprache in sozialen, politischen und militärischen Auseinandersetzungen)*. Berlin–New York : de Gruyter. 232–243.

- REINKE, MARLIES (1994): „Jugendsprache” [„Ifjúsági nyelv”]. In: HERINGER, HANS JÜRGEN–SAMSON, GUNHILD–KAUFMANN, MICHEL–BADER, WOLFGANG szerk.: *Tendenzen der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen : Max Niemeyer Verlag. 295–305.
- RIZZO-BAUR, HILDEGARD (1962): *Die Besonderheiten der deutschen Schriftsprache in Österreich und in Südtirol* [A német irodalmi nyelv sajátosságai Ausztriában és Dél-Tirolban]. Mannheim : Bibliographisches Institut.
- ROELCKE, THORSTEN (2009): *Geschichte der deutschen Sprache* [A német nyelv története]. München : Verlag C. H. Beck.
- ROSENBAUM, OLIVER (2001): *Chat-Slang. (Lexikon der Internet-Sprache)* [Cset-szleng. (Az internetnyelv lexikona)]. 3. bővített kiadás. München : Carl Hansen Verlag.
- SALMASIUS, ROBERT (1749): *Kompendiöses Handlexikon der unter Herren Purschen auf Universitäten gebräuchlichsten Kunstwörter. (Zum Nutzen der Herren angehenden Studenten und aller kuriosen Liebhaber nach alphabetischen Ordnung)* [Az egyetemeken a diákurak által leginkább használatos műszavaknak tömör kézi lexikona. (Leendő diákuraknak és minden érdeklődő műkedvelőnek hasznára, ábécérendbe szedve)]. Erfurt : K. n.
- SCHANZE, FRIEDER (1995): Die älteren Drucke des Liber vagatorum [A Liber vagatorum régebbi kiadásai]. *Gutenberg Jahrbuch* 70: 143–150.
- SCHARNHORST, JÜRGEN (1995): Der Wortschatz unter dem Aspekt von Zentrum und Peripherie [A szókincs a centrum és a periféria szempontjából]. In: POHL, I.–EHRHART, H. szerk.: *Wort und Wortschatz. (Beiträge zur Lexikologie)*. Tübingen : Max Niemeyer Verlag. 63–75.
- SCHIERER, ALFRED–ZAUNER, THOMAS (2002): *Sprechen Sie Österreichisch? (Ein Sprachführer für Einheimische und Zugereiste)* [Beszél Ön osztrácul? (Nyelvi kalauz hazaiaknak és idegeneknek)]. Wien : Ueberreuter.
- SCHLOBINSKI, PETER–KOHL, GABY–LUDEWIGT, IRMGARD (1993): *Jugendsprache. (Fiktion und Wirklichkeit)* [Az ifjúsági nyelv. (Fikció és valóság)]. Opladen : Westdeutscher Verlag.
- SCHÖNFELD, EIKE (1995): *Alles easy. (Ein Wörterbuch des Neudeutschen)* [Nyugi. (Az újnémet szótára)]. München : C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- SCHUCHARDT, GEORG (1825): *Studenticose Conversationslexicon oder Leben, Sitten, Einrichtungen, Verhältnisse und Redensarten der Studenten, beschrieben, erklärt und alphabetisch geordnet* [Egyetemi diáknyelvi társalgási lexikon, avagy az egyetemi hallgatók életének, szokásainak, tárgyainak, az egyetemi viszonyoknak és kifejezéseknek ábécé sorrendbe szedett leírása és magyarázata]. Leipzig : K. n.
- SEDLACZEK, ROBERT (2011a): *Wörterbuch der Alltagssprache Österreichs* [Az osztrák társalgási nyelv szótára]. Innsbruck–Wien : Haymon Verlag.
- SEDLACZEK, ROBERT (2011b): *Wörterbuch des Wienerischen* [A bécsi nyelv szótára]. Innsbruck–Wien : Haymon Verlag.
- SEIBICKE, WILFRIED (1983): *Duden — Wie sagt man anderswo? [Hogy mondják más-hol?]* 2. kiadás. Mannheim–Wien–Zürich : Bibliographisches Institut.
- SIEWERT, KLAUS szerk. (1996): *Rotwelsch-Dialekte*. [A német tolvajnyelv dialektusai]. Wiesbaden : Harrassowitz Verlag.
- STEDJE, ASTRID (1989): *Deutsche Sprache gestern und heute* [A német nyelv tegnap és ma]. München : Wilhelm Fink Verlag.

- STAVE, JOACHIM (1964): *Wie die Leute reden. (Betrachtungen über 15 Jahre Deutsch in der Bundesrepublik)* [Ahogy az emberek beszélnek. (Több mint 15 éves vizsgálódás a Szövetségi Köztársaságban)]. Lüneburg : Heiland Verlag.
- SULÁN BÉLA (1961): Adalékok az argó — különösen a közép-európai argó — szókincsének tanulmányozásához. *Magyar Nyelvjárások* 7: 59–78.
- SULÁN, BÉLA (1963): *Probleme der Argotforschung in Mitteleuropa.* (Gastvortrag an der Universität Innsbruck veranstaltet vom Sprachwissenschaftlichen Institut am 15. Februar 1963) [Az argó kutatás kérdései Közép-Európában. (Vendéglőadás az Innsbrucki Egyetemen a Nyelvtudományi Intézet szervezésében 1963. február 15-én)]. (Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft. Herausgegeben von der Innsbrucker Gesellschaft zur Pflege der Geisteswissenschaften. Sonderheft 18). Innsbruck.
- SZULC, ALEKSANDER (1994): *Słownik dydaktyki języków obcych* [Az idegen nyelvek didaktikájának szótára]. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN.
- TSCHIRCH, FRITZ (1969): *Geschichte der deutschen Sprache* [A német nyelv története]. Berlin : Erich Schmidt Verlag
- URBAŃCZYK, STANISŁAW (1956): Rozwój języka narodowego. (Pojęcia i terminologia) [A nemzeti nyelv fejlődése. (Fogalmak és terminológia)]. In: STIEBER, ZDZISŁAW szerk.: *Z dziejów powstania języków narodowego i literackiego.* Warszawa : Polska Akademia Nauk. 9–36.
- UZONYI PÁL (1996): *Rendszeres német nyelvtan.* Budapest : Aula Kiadó.
- VALTA, ZDENEK 1967: *Die österreichischen Prägungen im Wortbestand der deutschen Gegenwartssprache* [Az osztrák elemek a mai német szókincsben]. (Doktori értekezés). Prag.
- VIZKELETY, ANDRÁS (1973): *Beschreibendes Verzeichnis der altdeutschen Handschriften in ungarischen Bibliotheken. Band II.* [A magyar könyvtárakban található ónémet kéziratok leíró jegyzete. II. kötet]. Budapest : Akadémiai Kiadó.
- VOLLMANN, J. (1969): *Burschicoses Wörterbuch* [Diáknyelvi szótár]. Graz : Verlag für Sammler.
- V. RADA, ROBERTA (2000): *Tabus und Euphemismen in der deutschen Gegenwartssprache. (Mit besonderer Berücksichtigung der Eigenschaften von Euphemismen)* [Tabuk és eufemizmusok a mai német nyelvben. (Különös tekintettel az eufemizmusok tulajdonságaira)]. (Doktori értekezés). Budapest.
- WAHRIG, GERHARD et al. (1994): *Deutsches Wörterbuch* [Német szótár]. Gütersloh : Bertelsmann Lexikon Verlag.
- WALLIS, DANIEL LUDWIG (1813): *Gebräuchlichste Ausdrücke und Redensarten der Studenten* [Az egyetemi hallgatók által leggyakrabban használt szavak és kifejezések]. Göttingen : K. n.
- WEHLE, PETER (1980): *Sprechen Sie Wienerisch?* [Beszél Ön bécsiül?]. Bővített és átdolgozott új kiadás. Wien–Heidelberg : Verlag Carl Ueberreuter.
- WEIHS, RICHARD (2000): *Wiener Wut. (Das Schimpfwörterbuch)* [Bécsi düh. (A szitokszótár)]. Wien : Uhudla Edition.
- WEIHS, RICHARD (2002): *Wiener Witz. (Der Schmähführer)* [Bécsi vicc. (A vicckalauz)]. Wien : Uhudla Edition.
- WELLS, CHRISTOPHER J. (1990): *Deutsch eine Sprachgeschichte bis 1945* [Német nyelvtörténet 1945-ig]. Tübingen : Niemeyer Verlag.
- WELTER, ERNST GÜNTHER (1961): *Die Sprache der Teenager und Twens* [A tizen- és huszonevesek nyelve]. Schriftreihe zur Jugendnot 5. Frankfurt am Main : dipa-Verlag.

- WINTERSBERGER, ASTRID–ARTMANN, HANS C. (1995): *Wörterbuch Österreichisch–Deutsch* [Osztrák–német szótár]. Salzburg–Wien : Residenz Verlag.
- WIPPERMANN, PETER et al. (2000): *Wörterbuch der Szenesprachen* [Szakzsargonok szótára]. Duden. Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich–Hamburg : Dudenverlag–Trendbüro.
- WOLF, SIEGMUND (1956): *Wörterbuch des Rotwelschen. (Deutsche Gaunersprache)* [A német tolvajnyelv szótára. (A német tolvajnyelv)]. Mannheim : Bibliographisches Institut.
- ZIFONUN, GISELA (2000): *Grammatische Integration jugendsprachlicher Anglizismen* [Az ifjúsági nyelv anglicizmusainak grammatikai integrációja]. *Der Deutschunterricht* 4: 69–79.

On German slang and its lexicography

The present paper has two main goals: to present information about ‘German slang’ and to provide an overview of the history of research on this topic. Since the German language seems to have quite a few terms what could be translated by slang, such as *Rotwelsch* ‘cant’, *Studentensprache* ‘student slang’, *Pennälersprache* ‘school slang’, *Jugendsprache* ‘youth slang’, *Soldatensprache* ‘military slang’, *Kanakisch* ‘kind of a pidgin spoken by young Turks in Germany’, *Berlinerisch*, *Kölsch*, *Wienerisch* ‘Berlin, Cologne, Vienna slang varieties’ etc. it is rather difficult to define accurately what could be meant by the term ‘German slang’.

The first collection of German slang (the language of tramps, thieves and traders) can be found in the book called *Liber vagatorum* which was published first in Pforzheim in 1510. Since then many lexicographers, students and slang researchers have compiled word lists or extensive dictionaries and analyzed both youth slang and some special slang varieties (cf. Salmasius, Wallis, Meier, Ostwald, Eilenberger, Götze, Ehmann, Neuland, Pauli).

It can be stated that German slang has borrowed a considerable number of terms from foreign languages such as Gipsy, Yiddish and of course English. In recent decades youth slang in Germany has changed in many ways. The Gipsy and Yiddish influence has declined, the English influence has increased significantly. The vocabulary of the various special slang varieties called *Szenesprachen* has been influenced by (American) English even more than general slang.

First of all this paper concentrates on German cant, German youth slang and on the slang of bigger German-speaking towns such as Berlin and Vienna while other special German slang varieties eg. military slang, prison slang and the slang of drug addicts are only mentioned, however, the lexicographical data of dictionaries describing these language varieties can be found in the bibliography.